

UNIVERSITY OF TORONTO

Vlcek, Jaroslav
Pavel Josef Safarik

PG
34
S34V55

PAVEL JOSEF SAHANE

NAPSAL

JAROSLAV VLČEK.

V PRAZE 1896.

BURSÍK & KOHOUT,

knihkupci c. k. české university a České Akademie pro vědy,
slovesnost a umění.

PAVEL JOSEF ŠAFAŘÍK.

NAPSAL

JAROSLAV VLČEK.

V PRAZE 1896.

BURSÍK & KOHOUT,

knihkupci c. k. české university a České Akademie pro vědy,
slovesnost a umění.

PG
34
S34 V 55

Handwritten signature or mark, possibly "Hjerd".

LITERÁRNÍ KNIHOVNA.

SVAZEK PRVNÍ.

JAROSLAV VLČEK :

PAVEL JOSEF ŠAFAŘÍK.

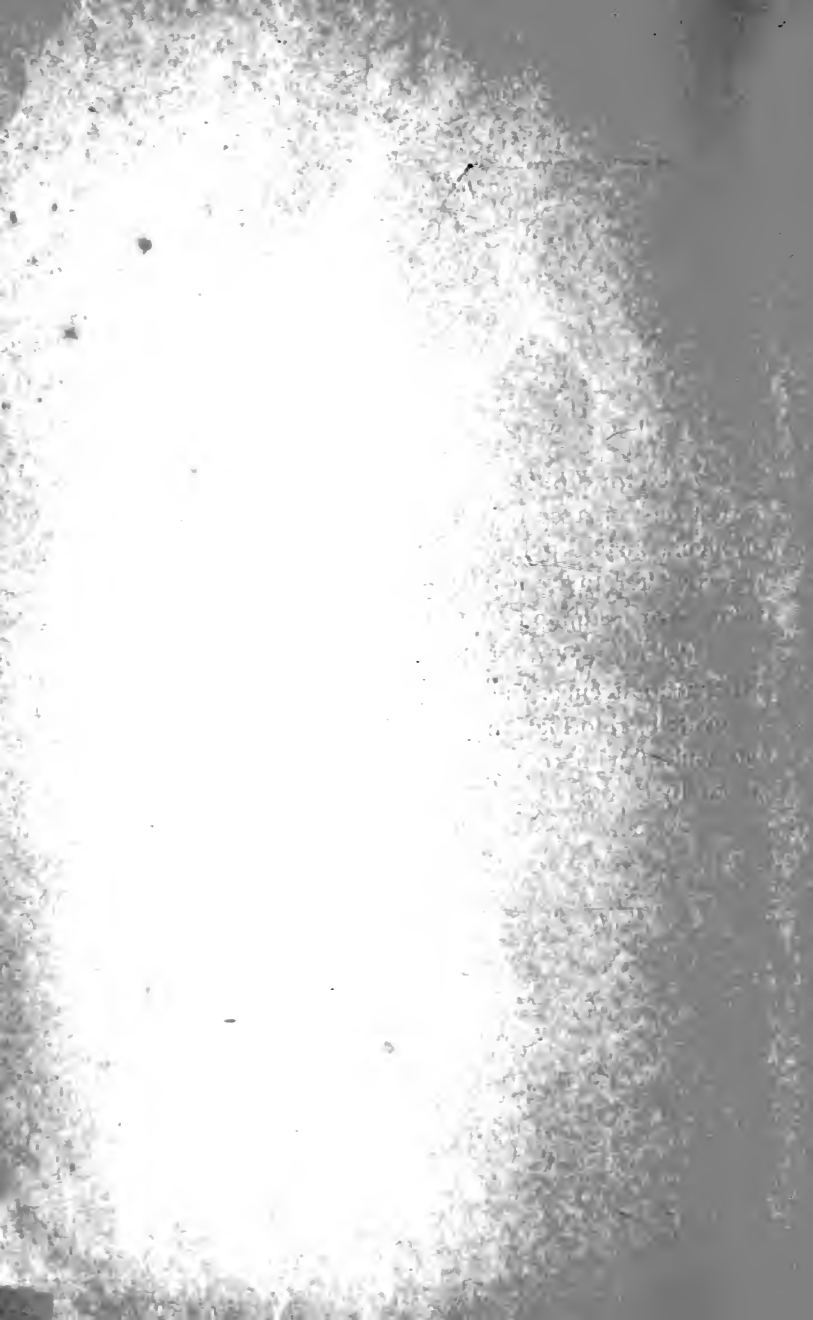
V PRAZE 1896.

BURSÍK & KOHOUT

knihkupci c. k. české university a České Akademie pro vědy,
slovesnost a umění.

V květnu 1895 vědě slovanské připadla povinnost radostná a čestná: vzpomenouti si zásluh Šafaříkových. Jazykozpyt, dějepis, starožitnictví, národopis, historie literatury, esthetika i poesie dělily se oň dílem skoro stejným.

Účelem těchto řádků není Šafaříka líčit jako odborného učenice. Sleduji jej hlavně jako českého spisovatele, reformátora písemnictví a člověka. Stopovati vnitřní jeho rozvoj a souvislost vůdčích ideí jeho života bylo knížce této úkolem hlavním.

Hlava první.

Na studiích doma.

I

Domovem Šafaříkovým byl hornatý, lesnatý, drsný, zasmušilý Gemer, župa severouherská; rodiskem malá pohorská ves Kobeliarovo (německy Schwarz-Seifen, maďarsky Fekete Patak), vtěsnaná do úzké dolinky mezi příkrými vrchy, v kraji čistě slovenském, v jazykové oblasti, z lehka již se dotýkající živlu rusínského. Tam dne 13. května 1795 Šafařík spatřil světlo světa.

Narodil se na faře; otec jeho, původně učitel na několika místech, od r. 1795 byl kobeliarovským evangelickým kazatelem. Starý Šafařík měl povahu měkkou a snivou, dobře uměl latinsky a mnoho četl; matka zase, pocházející ze staré zemanské ‚kúrie‘, slyňala jako živý sklad lidové moudrosti a církevních zpěvů, prstonárodních pohádek a písní. Farský dvůr a zahrada, černé lesy a ‚kúrie‘ dědečkova v sousední vesnici byly rejdištěm malého živého hochy; vídal vysokou Kráľovu Holu, slyňal zkazky její o zbojnickém hrdinovi horském, siláku Jánošíkovi i jeho družině, a dojmy ty mu zůstaly. Od sedmého roku pak už jej bavily knížky, jichž se chápal s nena-

sytnou dychtivostí. Slyšíme o něm, kterak ‚celý den čítaje, na peci sedával‘, ‚do osmého roku dvakráte celou bibli přečetl‘ a ‚nejraději doma starším dvěma bratřím a sestře, jakož i lidu domácímú kázával‘. Bylo zřejmo, že hoch bude písmákem, a otec rozhodl se dáti ho na studia.

Do jedenáctého roku učil jej doma. Teprve na podzim 1805 malý Pavel odešel na gymnasium do blízké, sotva dvě míle vzdálené Rožnavy, kde pobyl tři léta, a odtud 1808 do větrné, studené Dobšíné, kde ztrávil roky dva. Učil se znamenitě, ač školy byly bídné, samé mechanické vtlokání do paměti; ale s jednou kořistí odcházel přec: dobře uměl latinsky, německy a maďarsky.

Pavlu Šafaříkovi bylo patnáct let, když na podzim 1810 přišel na evangelické lyceum do Kežmarku. To byl krok důležitý a pro duševní rozvoj Šafaříkův velmi šťastný.

Škola kežmarská vedle podobné prešpurské byla tehdy vyhlášena mezi domácimi evangelickými lycei t. j. gymnasii, doplněnými kursem filosofickým, theologickým a právnickým. Spišská města německá žila ještě svým originálním životem; byl to svět pro sebe, na slovenskou půdu přenesený ze západu. Od starobylých gotických kostelů, rozložitých radnic, pevných valův a těsných, křivolakých ulic až k domácnosti, kroji, způsobu života — vše hlásalo osobitý ráz dávno přistěhovalých Němcův. Živé duševní spojení s německým ruchem zahraničním, průmyslnost, bohatství a při tom národní výlučnost hluboko do našeho století Spiš zachovaly jako malý svět pro sebe uprostřed živlu slovenského, polského, rusínského a maďarského.

I Kežmark je město zajímavě stavěné. Na náměstí starobylá radnice s vysokou věží; na východní straně, na konci hlavní ulice, starý tőkölyovský hrad; na zá-

padě, na nejvyšším místě města a již na samém jeho obvodě stará dvoupatrová budova lycea, starobylý dřevěný kostel evangelický, vystavěný v podobě kříže, s velikou klenbou na čtyřech obrovských sloupech, bohatě vyřezávaných. Starousedlí ,burgři', kupečtí, průmyslní, spořiví, opatrní, i téměř zcela německé okolí doceluje ráz města. To bylo nové ovzduší pro vnímavou mysl Šafaříkovu.

A nové bylo i pozadí přírodní, pro něž horský zrozenec měl jemný smysl. Ze zavřeného, ponurého Gemeru, z ledové, zasmušilé Dobšíně otevřelo se mu v Spiši panorama neobyčejného rozhledu a krásy. Už nejbližší okolí Kežmarské je jako stvořeno pro studenta. Řeka Poprad, obepínající město třemi rameny, zavlažuje rozsáhlá, bujná luka, útulek hrajících si, koupajících se, čtoucích. Další obvod samá žírná půda, trochu pahorkův a malé lesíky. A ještě dále vzácná podívaná: s planiny, jako s dlaně, vystupuje celý řetěz vysokých Tater, obrovská massa, krytá sněhem, obraz při zapadajícím slunci nebo za hvězdného večera úchvatný klidnou, velebnou krásou. Nejednou zajisté mladý, vnímavý Šafařík ze starého, vysoko nad městem dominujícího lycea vpíjel se do této lákavé dálky barev a stínův.

Až do let šedesátých lyceum kežmarské vábilo evangelické studenty Čechy, pravoslavné Srby i sjednocené Rusíny. Podnes (kdy ovšem už vane tam zcela jiný duch a zmaďarilý ústav ničím neliší se ode všech ostatních škol v Uhrách) knihovna bývalého lycea chová mnoho starších knih českých.

Zde tedy Šafařík ztrávil pět let v obcování s mnohými snaživými přáteli, ,velenadšenými pro krásu a nauku', z nichž hlavně Jan Benedikti později stal se mu literárním spolupracovníkem, a v úzkém styku s profesory, kteří nesmazatelné stopy zůstavili v jeho duchu i paměti, stopy jasné i temné.

Z nich účinek Jana Genersiche, Kežmarčana rodem, odchovance prešpurského a jenského, od 1788 učitele filologie na kežmarském lyceu, a od 1821 do 1823 profesora protestantské theologie ve Vídni, kde zemřel dvaadesátiletý, byl naň ‚blahodárný, rozhodný na celý život a dal duchu jeho pevný směr‘. Šlechetný, jemnocitný, vzdělaný tento muž byl svého času z nejlepších paedagogických spisovatelů v Uhrách. Skládal dobré čítanky pro ústavy mužské i ženské; vydával důmyslné výbory z Jeana Paula a Herdera; ostře rozbíral zřízení protestantských škol uherských; obšírně vypravoval dějiny rakouské (osm svazků, ve Vídni 1815—17); a zejména působil na vkus a cit svěřenců svých znamenitými výklady poetických děl staroklassických a ohnivým, ovšem německy zbarveným vlastenectvím: dvousvazková jeho kniha ‚Von der Liebe zum Vaterlande‘ (ve Vídni 1793) je toho význačným dokladem. Šafařík v stručném německém náčrtku svéživotopisném chválí si liberálního bohoslovce Daniele Mihályika i bystrého právníka Aderjána; ale pro Genersiche má slova nejsrdečnější. To byly stopy jasné.

Ale nebylo ani bez temných. Šafařík vyznává, že do šestnáctého roku vyrůstal bez vědomí slovanského. Teprve po prvním roce v Kežmarku procitlo elementární silou, jako vůbec každá idea, která kdy mu zachvátila mysl. Popud byl dvojitý, negativní i pozitivní. ‚Převrácené chování se několika nezhojitelně zaslepených Slovanovrahův, jmenovitě rektora Podkonického, stářím bezmála dětinsky zpitomělého, jenž beze studu hlásal nenávist a opovržení proti Slovanům‘, a hojné učené i belletristické knihy německo-maďarské (výbor z nich sestavil sám později v Geschichte der slawischen Sprache und Literatur str. 44—47), jež líčily Slovy jako plémě inferiorní, dotýkaly se ho bolestně a hněvně. Tím pilněji oddával se knihám československým, a zejména horlivě čítal Ne-

jedlého ‚Hlasatele Českého‘, kde idea národnostní ozývala se v oslavách i rozborech. Hned programový článek redaktorův ‚O lásce k vlasti‘ (díl první, první roční běh 1806, str. 5—42) mluvil zcela jinak, než co od některých učitelů slychal mladý kežmarský student. ‚Žádáme-li, aby národ byl šťastný, tedy počněme od základu toho štěstí, počněme od lásky k vlasti . . . Každý národ mateřským jazykem a mravy svými od každého jiného národu se dělí a podle těch dvou jediné ode všech jiných národů se rozeznává; promění-li tyto dvě podstatné věci, tedy přestane býti tím národem, kterýmž jest, a jiným národem učiněn k tomu aneb onomu se přivine, jehož jazyk aneb mravy přijal. Jestliže tím způsobem národ se změní, tuť se pronevěří vlasti, a vlast . . . přestává matkou, to jest vlastní býti těm odrodilým synům, kdož ošemetným a nepřirozeným způsobem jazyku a mravům matky své se odučili . . . ješto ti odpadlci, nevlastní synové (ať nedím pankharti!) té nové matky nepováží, že ona jim vždy macechou zůstává . . . Každý člověk povinen jest upřímně a vroucně vlast svou, to jest: jazyk svůj mateřský a mravy národu svého milovati i všemožnou prací a snažností k zvelebení a rozšíření jich přispívati‘. Tak a podobně za obecného protinapoleonského ruchu evropských národův a pronikavé agitace hlavně německé školy romantické psal Jan Nejedlý. A nejinak Josef Jungmann v pověstné rozpravě ‚O jazyku českém‘ (tamže I, str. 43—49 a III, 321 až 354). ‚Jazyk jest ta nejvýtečnejší, dle zvláštního země prouhu, mravů, smejšlení, náklonnosti a dle tisícerych každého národu rozdilů uzpůsobená filosofie, a tudy, jakož každý účinek k své příčině se nese, tak on složením, zvukem a povahou svou ten nejjistější a nejvěrnější obraz počátku zobecnění, zdělání, povahy a způsoby samého národu představuje, tak že v jednom jazyku jako celý národ žije a jej co známku a důvod osobnosti své

přednáší' . . . ,Není ještě posavad po všem veta. Živ jest národ ten, jehož jazyk zcela nepošel. Stojí až po tu dobu onen štěp vašinců, ač odraný, ač ostím vůkol dušený, nicméně zdá se, že pouští nové pupeny, silné dosti, aby ještě jednou jeho předešlá mladost se obnovila . . . Povstává, díím, ušlechtilejší česká rodina, zdární synové vlasti, povinnou k té matce lásku v prsech čijící. Ti, kde jste vy, snažíce se, uštali, uchopují se českého umění, a vytrhnou slavnou druhdy vlast svou z přísloví a posměchu okolních národů'. To vše čítal mladý Pavel Šafařík. Kterak naň působila zejména rozprava Jungmannova, praví sám: ,Dojala ho hluboce; jeho láska k jazyku mateřskému a k slovanskému národu nyní propukla tím prudčeji.'

II

Šafařík jal se odtud jazyk mateřský i řeči slovanské, které živě slýchal kolem sebe, studovati také theoreticky; jal se sbírat i sestavovati slovenské písně lidové; jal se básnit. Hromádkovy vídeňské ,Prvotiny pěkných umění' v l. 1813—15 přinášely jeho drobné verše, a 1814 v nedaleké Levoči vydal dokonce sbírku samostatnou: *Tatranská Múza s lírau Slowanskau*, knížečku o 80 stranách s úvodní básní podepsanou: P. J. Šafáry (otec jeho pravidlem také se podepisoval Paulus Schaffary).

Touto knížkou a několika dalšími kusy, které potom otiskl v ,Prvotinách', přibyl do tehdejšího básnění českého nový talent. Hned úvodní verše, jimiž se loučí s Musou, jsou zajímavé. ,Zamlč též, že jemu bylo málo víc než šestnáct let, když ho s tebou nebe svilo, když ti polní trhal květ,' praví o sobě; a přece již určitě prohlašuje se Slovanem a bez obalu posuzuje národní program. Lkají

prý nad našim jazykem, kterak hyne, a při tom horlivě — strkají ruce do kapes; blouzní o vysokých ideálech bez účelu a konce, a za obecného posměchu padají z modra na zem; předkládají nechutnou smíšeninu věcí starých i nových, a diví se, nechutná-li čtenářům; stěžují si, že spisovný jazyk je nesrozumitelný, místo aby se mu učili, atd. A zajímavé jsou i jiné myšlenky mladého lyceisty. Vedle běžné anakreontiky: všelikých Milkův, Dafnysův, Melin, Lydií, Nymf a podobných; vedle běžné antiky: Mus, Titanův, Morfeův, Apollonův, Tantalův, Hér, Helikonův a Uměn směle a jadrně zní z veršů Šafaříkových touha po opravdovém umění a po zdravém živlu národním. Věří v nevyhnutelnost poesie. Ona sladí los života, povznáší zkoumání myslitelovo, vede k dobrému. Pokavád objímáti zem obloha blankytomodrá bude, a láskyplné své otevře náručí choti; pokavád po žalostných se radostné v člověku zjeví city: tu nepochybně se budou umělců hvězdy v neproměněném blyštěti světle.' A podobně slaví hrdiny lidového života horského, lesní junáky polobáječného zbojníka Jánošíka, jenž krotil panskou pýchu a chudým ulevoval břemena, bázlivých zbavoval zbraně a ohrožené chránil, bohatým bral a nuzným dával.

Vším tím mladistvým poet od starší naší školy básnické liší se zračitě. Z jeho veršů zní zvuk mužný a jadrný, vážné myšlenky o Bohu a věčnosti, o povinnosti a práci, o kráse a dobru jako ideálech člověka. Odcčteme-li tvrdosti a neobvyklosti mnohého dialektického slova a nevyhnutelné ústupky stárnoucí anakreontice, Šafaříkova ‚Múza‘ v druhé desetině našeho století je vedle Jungmannova překladu ‚Ztraceného Ráje‘ zjev u nás poeticky z nejvýznačnějších. Právě Milton v rouše českém a vážný Klopstock byli Šafaříkovi četbou oblíbenou. Mladý básník vědomě hlásal už v svých verších obrození domáci poesie; vědomě ukazoval vysoké její účely: není planou hrou slov, ani hříčkou obraznosti, nýbrž je věčnou

útěchou lidského ducha a vyjádření jeho nejvyšších pomyslův a tuch. A co do formy v tehdejší českém básnictví zřídka kde u jednotlivce najdeme na několika listech vyčerpáno tolik rozmanitých lyrických rozměrův a nemnoho najdeme tak plynňých přízvučných hexametřův, jako v nejdělsí a poetu nejlépe charakterisující básni ‚Zdání Slavimilovo‘, anebo takých znělek, jako je na př. ‚Jiskra Božství‘, připsaná příteli. Zníť: ‚Co jest člověk? co jest život jeho? Stín jest člověk, život jeho sen. Od hvězd spadlá jiskra Božství jen můž mu půjčit bytu skutečného. Sletěl blesk: a bělmo s pošmourného oka padá, mrak se mění v den. Sletěl blesk: a srdce vře, až ven proud se citů vroucných valí z něho. Světlo, světlo, to jej z spaní budí, vznáší k hvězdné nebes výsosti; láska, ta ho stezkou milosti z mrtvé říše v ráje květlé pudí. Ó, jenž's pravým obou ctitelem, buď i mým vždy věrným přítelem!‘ Zkrátka: ve verších Šafaříkových bylo cosi u nás nového, smělého; hlásila se jimi touha vysvoboditi se z vyježděných kolejí, český ‚sturm und drang‘.

Dnes vidno jasně, co vzdělalo veršovce Šafaříka. Ze školské četby německé utkvěl mu v mysli vedle Gleima Klopstock, Bürger, Mathisson a Schiller, z českého soukromého čtení vedle skladeb školy Puchmajerovy hlavně Jungmannův překlad ‚Ztraceného ráje‘, a svou slovní zásobou i slovenská píseň lidová. Slovák hlásí se v něm všude, zejména ve výraze: jonák je mu ‚pacholek‘, snědý loupežník je ‚počerný kmín‘, muž je ‚chlap‘, neloupi ale ‚zbíjí‘, nemává nýbrž ‚zvíjí‘, kázání je ‚kážeň‘, hůl ‚palice‘, neutrácí nýbrž ‚stráví‘, větvičky mění v ‚halouzky‘, obočí v ‚obrvy‘, atd.

Ačkoliv uznání Šafaříka neminulo (znám je pochvalný posudek starého Palkoviče), a jakkoliv si napsal: ‚nepřestal jsem, ni jindy přestanu zpívat‘ — přece kromě několika jednotlivostí záhy veršování dal výhost. ‚Tatranská Múza‘ zůstala jedináčkem a zapadla i skutkem.

skoro celý náklad shořel. Přes to Šafařík poesii se ne-
odcizil. Theorie její dlouho ještě ho zaměstnává; pilně
studuje a překládá díla antická a moderní; a za studií
universitních i po nich hlavním jeho theoretickým účelem
je ze základu zreformovati poesii českoslo-
venskou.

Hlava druhá.

V cizině.

I

Jako Kežmark, tak i Jena byla volba šťastná, kam Šafařík s nemnohými penězi, u hospodařenými z kondic, v jeseni 1815 zavítal na dvě léta. Otec chtěl mít z něho theologa, on však bral se jinou cestou studijní: filologie, historie a filosofie zajímaly jej hlavně a především.

Ve filologii byl mu vůdcem professor Jindřich Eichstädt od 1797 přednášející v Jeně o jazycích klassických i poesii vůbec, výborný latinský stilista, kritický vydavatel starých autorů, redaktor vědecké Jenaische allgemeine Literaturzeitung, spisovatel mnohých statí o staré literatuře, v níž měl zálibu hlavně pro řecké drama komicko-satirické a pro idylliky. [V historii Šafařík oblíbil si Jindřicha Ludena, v Jeně přednášejícího od r. 1806, svobodomyšlného nadšence pro mravní ideály lidstva, záníceného vlastence,] přísného posuzovatele germánského středověku, o němž vydal obšírné dílo. [Ve filosofii pak přilnul k potomku Českých bratří Jakubu Friesovi, který z Heidelberka r. 1816 přešel do Jeny, filosofii Kantovu svým způsobem rozšířil a obměnil, větší důraz položiv

na stránku citovou] a přísně odděliv nadsmyslné jako předmět víry od smyslného jako předmětu vědy, veškeru filosofii pak založiv na psychologii prýstící se z vnitřní zkušenosti. Působení všech těchto mužů hluboko zasáhlo v Šafaříkova ducha. Dokonalou znalost antických literatur a řeči děkoval Eichstädtovi. Ludenovo pojmání dějin a jejich účelů stalo se základem jeho historického názoru. A lečkový význačný výrok v pozdějších spisech Šafaříkových připomíná pilnou četbu knih Friesových: na jedné straně sebezpytování jako základ vši lidské moudrosti, filosofická anthropologie jediný vědecký pramen poznání, a na druhé mravní měřítko všeho lidského konání, silná vůle za vznešeným cílem, víra v Boha a důstojnost lidskou i pokrok člověčenstva k světlu, lásce a pravdě. Ze všeho, co Šafařík konal, a ze všech dějinných zkoumání jeho zdá se, jakoby vyznívala slova Friesova (Wissen, Glaube und Ahndung, Jena 1805, str. 267): ‚So ist es die tugend allein, die dem leben des einzelnen den wert gibt; tugend und recht aber sind es, welche in der geschichte der menschheit den alleingeltenden preis ansetzen. Die gesellschaft zur tugend zu bilden oder der idee des öffentlichen rechtes die gesellschaftlichen verhältnisse anzunähern, sind die einzigen höchsten zwecke in dieser geschichte.‘ A toto stanovisko Friesovo asi Šafaříka uvedlo v souhlas s podobnými teoriemi Herderovými, kterýžto apoštol humanity pro Šafaříka jakožto filosofa dějin slovanských stal se epochálním.

Tím však vlivy jenské na mladého nadšence ještě nejsou vyčerpány. Šafařík na universitě v Jeně pobýval za živého ještě ruchu nedávných let protinapoleonských, kdy posud vřely všechny mladé myslí, odkojené myšlénkou národní a směřující k ideám všenešmeckým, kdy ještě vždy vzněcovaly tehdejší knihy a básně a letáky Morice Arndta, spisy tvůrce národního tělocviku Ludvíka Jahna, časopis a stati Josefa Jakuba Görrese, literární úvahy

bratři Schleglů, přednášky o německé vědě a písemnictví konané Adamem Müllerem, znárodnělá filosofie Schellingova a Fichtova, a mnohé jiné zjevy let 1806—1813: láska k vlasti a zděděné národnosti, pěstění snah lidových, německost vědy, umění, veškerého duševního ruchu, úplné obrození národního bytu od základu bylo heslem časovým a národním evangeliem zejména německé mládeže universitní; a aplikace všeho toho na život slovanský u Šafaříka dostavila se přirozeně sama sebou. Šafařík dále dlel v Jeně, středisku ‚romantické školy‘, kdy právě rodily se počátky nové dějepisné, starožitnické, mythologické a jazykozpytné vědy německé, která velkolepým způsobem v skutek uváděla snahy Herderovy na oživení a pochopení národní individuality lidovou poesíí a stala se kolébkou srovnávacího jazykozpytu; Schlegel ml., bratří Grimmové za Šafaříkova jenského pobytu zahajovali svou skvělou dráhu.

Šafařík dal se do mnohostranné práce. Přeložil Aristofanovy ‚Oblaky‘ a napsal studii o původci i o staré komedii řecké, a zčeštil Schillerovu ‚Marii Stuartku‘, jak praví, ‚nejroztomilejší předmět pod sluncem‘. Rozvrhl si a počal stručné dějiny literatury slovanské dle všech nářečí. A vedle toho zajímala ho také podstata básnictví i prosodie. Po této stránce stalo se mu důležitým přátelství Palackého.

II

Zatím, co Šafařík meškal v Jeně, kežmarský přítel jeho Benedikti v Prešpurce přilnul k mladému Palackému. O prázdninách 1816 Palacký Benediktimu napsal svou památnou literární zповěď, a list ten Benedikti poslal Šafaříkovi do Jenu, který ihned k nepoznanému osobně druhovi přilnul s mladickou vroucností. V listě Palackého čteme mezi jiným: ‚Co jsem z Prešpurku vystoupil, ani

jiskry náklonnosti k básnictví nepocítil jsem, aniž mním, že se k němu přimámíti dám. Veliké příčiny mne k tomu ustanovily. Popatřte na celou literaturu naši! Jaké mezery k vyplňování! Jaké poskvrnny k vymazování! Kolik polí nevzdělaných! . . . Zdaliž (dle počtu) básníků českých není legio? A kde který zeměpisec? Kde přírodopisec? Kde hmotoslov? Kolik pak asi dějopisců? Kolik mistrů v jiných uměních? Hanba nám, pravím . . . Chceme lid od milování jiných lepších literatur k své, ač toho nehodné nakloniti. Považte, přáteli, této věci, an ve všech knihách našich ani snesitedlné známosti přirození dočísti se nelze. Řeč naše jest tak spanilá, tak výborná, jistě milování hodná — ale literatura, znejme se jen k pravdě, tak, jak nyní stojí, srovnaná s druhými — ani toho vážení, kteréhož požívá, nezasluhuje . . . Já tedy od básnění k umění zcela přestupuji . . . Zpěvy národní pilně sbírám' . . . Šafařík nadšeně souhlasil. List Palackého v lednu 1817 dal v Hromádkových vídeňských „Prvotínách pěkných umění“ s vlastním dodatkem vytisknouti, tamže 1. ledna sbírce lidových písní slovanských předeslal „Promluvení k Slováckům“, a 22. dubna Palackému poslal dopis rovněž památný. V „Promluvení“ praví na př.: „Komu by pověst ta, že dvě mladých Slověninů, Palacký v Moravě a Benedikti v Uhřích příkladem Prače a Stefanoviče povzbuzených na sebrání národních zpěvů a písní pracuje, nepřišla vhod a vděk? . . . Cena národních zpěvů a písní vůbec a slovanských zvláště, ode všech věci povědomých dávno uznána jest . . . Jestliže v esthetickém ohledu přirozená prostota a milostnost jejich každému, kdož si, třebať Herderem nebo Goethem není, an se tito za národní písně nestyděli, pravidla esthetiky, jak náleží, z hlavy vybije, a uměleckého tvoření tam, kdež ho nemá, hledati nebude, každého, kdož je s neporušeným srdcem čítá, zaujíti musí: zajisté neméně zpytatelům jazyka slovanského budou žádoucí, an v nich samých řeč

lidu, již v žádných knihách nenalezne, panuje a tkví . . . Ať nám nikdo o štěbetné lahodnosti polštiny a srdce jí-mající milostnosti srbštiny nerozpráví; ať nám nikdo drs-nosti našeho dialektu nevytýká a nás od závodu s na-šími bratry Rusy a Srby neodstrašuje: my to všecko známe, my s nikým o závod běžeti nechceme, jediné světu ukázati, že drsnatá řeč učených skladatelů není řeč prostého národu' . . . Týž smělý, odhodlaný tón zní i z listu k Palackému: 'Ještě není prohráno. Živ jest Bůh, živo nebe, které dříve nebo později snažení svých věrných prospěchem korunuje. A byť to všecko jen sen, jen idea byla, což je o to? Zemřeme-li i my jako otcové naši, ničeho nedovedše, zemřeme pro idey, a člověk člo-věkem jest, že pro idey zemřítí může; břichu vděk i ho-vado mudruje . . . Než zbytečná jest bázeň naše: procitli národové Slovanů, jak dalece sahají. S novým pokolením nová všude vykvetá síla; vše, co mrtvo bylo, se hne. Dřímota prchla: život, život následovati musí' . . . Vy-počítává, o čem všem pracuje a ještě chce pracovati, a projevuje největší na ten čas touhu srdce svého: české básnictví spatřiti obrozené lepší vnitřní hodnotou a do-konalejší vnější formou. Palacký má k tomu dopomoci; on je básník skutečný, jak vysvítá z některých poslaných veršů. Ještě může věci zpomoženo býti. U mne rady není; já nemám hudebního sluchu. Vy jste naděje má. Myť nemáme v řeči naší žádné prosodie, žádné metriky. Stará Rozova byla pravá; ale chtěje jí s tváří komára sehnat, zabili ji. Koho přirození k básnířství nepomazalo, nemíchejž se v ně. Ale ani sama schopnost od přirození daná nepostačí; známost jazyků vzhledem jejich prosodie a metriky jest potřebná, zvláště starých. Řeknete: Stro-píme hluky! — Padni, co padni. Jen heslo, pak bělmo s oka spadne. Mněť se zdá, že Jungmann cítí'. Professor Hermann v Lipsku, 'první v metrice na světě', rozptýlí pochybnosti, vysvětlí a utvrdí Šafaříka v jeho předsevzetí.

Lipský Hermann opravdu Šafaříka utvrdil v časomíře, a dávný její přítel Josef Jungmann v Praze, kam absolvovaný jenský student v květnu 1817 vraceje se domů, zavítal na několik neděl, zajisté ještě přilil oleje do ohně časoměrného nadšení. Takto jsa vyzbrojen, Šafařík v červnu spěchal přímo do Prešpurka k Palackému, aby jej poprvé spatřil tváří v tvář. V Prešpurce počíná se vlastní jeho činnost literární.

Hlava třetí.

Opět ve vlasti.

I

Byla-li Jena Šafaříkovi, jak sám praví, vyhnanstvím tělesným, ale rájem duševním, Prešpurk a doba dvouletá tam ztrávená byla nejšťastnější chvílí jeho života vůbec.

Měl příjemné zaměstnání. Vychováváje syna liptovského podžupana Kašpara Kubiniho, zimu trávil v Prešpurku, prázdniny na panství szemerédském u Pešti. Prešpurk, starobylé korunovační a sněmovní město uherské, se svým krásným okolím, starožitným rázem svého německého jádra, volným životem studentským a četnými blízkými přáteli, Šafaříkovi zalíbil se velice. Povinnost vychovatelská jednak dosti zvuče ponechávala jeho jazykozpytným, dějepisným i poetickým studiím, jednak otvírala mu přístup do salonů šlechtických; a obcování s přáteli bylo mu mnohonásobným duševním popudem, z nichž Němec Schröer, Benedikti, Palacký a dílem i Kollár stáli mu nejbliž.

Prešpurčan Tobiáš Schröer, professor na tamním ev. lyceu, jen o čtyři léta starší Šafaříka, byl osoba zajímavá. Po celý život pérem belletristickým, publicistickým i vědeckým hájil protestantism proti vysoké uherské hierarchii katolické,

svobodomyslnost proti Metternichově reakci, a posléze i prešpurské němectví proti vzrůstajícímu se maďarismu — a to vše pod pseudonymem ‚Christian Oeser‘ nebo jiným, v tiskárnách zahraničních stále unikaje pátravému zraku kruté censury let dvacátých a třicátých. Ani nejdůvěrnější přátelé často neměli potuchy o jeho úvahách, knížkách a pamfletech, znajíce jen četné spisy jeho školské a estetické. Ale ovšem Schröerův pokročilý protestantismus, zanícení pro volný rozvoj duševní a klassické jeho vzdělání nezůstaly jim utajeny; na Šafaříka nebyly bez vlivu.

Z ostatních přátel Šafařík nejmocněji přilnul k Palackému. Půvabný širý kraj podél Dunaje a rozsáhlé stinné vinnice na malebných pahorcích a výšinách, odkud rozkošný rozhled na zříceniny děvínské a daleko do žírného kraje je opravdovou rozkoší každému, kdo má smysl pro vzdušnou krásu rozlehlé perspektivy, tato místa často vídala oba přátele dlouze a důvěrně rozmlouvati o reformě české literatury.

Praha Šafaříka příliš nenadchla. Ještě po letech, roku 1832, píše Kollárovi o ní: ‚Já se vám upřímně vyznám a povím, co myslím, že já nad Prahu většího a horšího slovenského Kocúrka neznám. Jest tam, příteli, sídlo číhařství a špehounství celého slovanského světa, a největší zrádové jsou našincové, ne Němci. Mně se až hnuší, když sobě připomínám měsíc tam ztrávený. I ti naši přátelé jsou rapotavé straky, které s každým tajemstvím sem tam za horúca běhají‘ . . . Přes to však byl odhodlán jenský úmysl svůj provésti. Předčítal Palackému své pojednání o české prosodii, Palacký jemu zase svoje stati, které byl napsal o témž předmětu, shodli se o základních názorech i provedení, a plodem všeho toho byla knížečka, anonymně vyšlá v Prešpurku v březnu 1818; jen předmluvu podepsal J. Blahoslav, hlásaje, že je to práce ‚vzešlá ze spolku přátelského‘. Bylo to šest úvah

literárních ve formě šesti přátelských dopisů, z nichž, jak po letech vyšlo na jevo, první, druhý a pátý psal Palacký třetí, čtvrtý a šestý Šafařík. Tato neveliká knížka: Počátkové Českého básnictví, obzvláště prozody je v naší literatuře epochální, ne sic tím, co provedla, nýbrž tím, co vlastně, ač bezděky, chtěla.

Už motto z Klopstocka na titulním listě ukazuje, kam bijí mladí přátelé: Gesänge des höheren flugs in dem lautmasz der natur. Rým a přízvuk v poesii jsou jim barbarskými, nenárodními, ideálem hudebnosti klasická časomíra. ‚Ode dřevních barbarů podaný sobě klinkavý rým na trůn poezie postavili, a slabiky spočítajíce neměříce více, řekl bych, jako dířata ve stejnozvučném výpadu jejich se kochali.‘ A jinde: ‚Zdaliž by momenty, t. j. v hudbě jednotliví zvukové, v poezii slabiky, silněji nebo slaběji pronášiny bývají, do toho rytmu, a tak i prozodii nic.‘ Verš sluší čísti ‚po taktě rytmickém, nikoli po taktě slovním.‘ Kdo básní přízvučně, germanomanuje. ‚Slovanský genius utvrdíť jestost, vzdělanost a slávu slovanskou.‘ Antický ideál je jediný, ‚chceme-li v poezii naší něco výborného, klasického míti.‘ Skvělé následky dostaví se jistě: ‚Řeč povolná Tobě jako Proteus všechny formy přijme, které chtíti budeš: v alkaických jadrných akcentích, či v zafickém tichém plynutí, čili v mužných hexametřích, aneb ve hněvivých choriambích, či v dojmavém anapestu, aneb horlivě se vznášejících peoních a jiných, čili pak v nepořádném dytyrambů proudu city své vylíti bude potřebí.‘ Tato základní myšlenka a ostré její přízvukování způsobily, že ‚Počátky‘ pokládaly se za útočný spis jen metrický. Způsobil to i ostrý a nešetrný tón mluvy proti Dobrovskému, theoretickému zakladateli českého metra přízvučného, a proto už hned tehdy, a dnes úsilovněji ještě než tehdy, nejen v Prešpurku, nýbrž i v Praze hledali a hledají se tiší spolupracovníci knížky. A je jisto, že ač diplomaticky nelze dokázati přímé účasti

Jungmannovy na ‚Počátcích‘, přece určitě lze předpokládati aspoň jeho vliv. Nebo jakkoliv sebevědomý a útočný tón knížky je obvyklý u všech mladistvých nadaných reformátorů, přece těžko si představit, že by Šafařík, několik neděl v Praze důvěrně obcující se zdejšími literáty, nadšený ideami klassické metriky už z Jeny a utvrzený v nich Hermannem v Lipsku, právě v pražském táboře posičníků, jejichž hlavou byl Jungmann, o věci byl nepromlouval a zde nenabyl v ní nové posily. Přece však význam ‚Počátkův‘ a účel jejich i pohnutky, z nichž vyšly, sahají hloub. Snad bezděčně, spisovatelům samým neuvědoměle; ale sahají jistě. Kdo otázku zkoumá nepředpojatě, nebude o tom pochybovati.

Pře o věc, o níž zdánlivě šlo, totiž o časomíru v českém verši, byla prohrána už napřed, a to prakticky i theoreticky. První, praktickou stránku, dokazují dějiny nového českého básnictví: ani Kollár a Čelakovský, ani Neruda a Hálek, ani Čech a Vrchlický, abychom jmenovali jen nejtypičtější zástupce tří vystřídavších se dorostů, nepřidali se k časomíře a nezavrhli přízvuku; Dobrovského výtvar plně a nezkráceně vládne českým veršem a bude vládnouti potud, pokud verše se budou nejen psát a zpívat, ale také nahlas přirozeně číst a deklamovat jako jiné čtení. Neboť, to je nevyvratné a týká se theoretické stránky otázky: buď časoměrný verš český čte se jako verš, a pak jeho rytmickým iktem se porušuje přirozený český přízvuk; anebo se čte přirozeně jako česká prosa, a pak se porušuje jeho rytmický spád veršový a klesá na prostomluvu. Třetí možnosti není. Po té straně ‚Počátky‘ byly vlastně poraženy už dřív než vyšly.

Ale ony, snad bezděky, ale jistě chtěly víc: horoucí touha mladých spisovatelů chtěla obroditi celou poesii a veškerou literaturu českou, chtěli zburcovati starší vládnoucí generaci z klamného sladkého snu, že už máme

českou literaturu, chtěli zkrátka *zvýšiti požadavky v produkci i v kritice*. Bylo to pokračování snah Šafaříkových, problesknuvších už v ‚Múze tatranské‘, náš český ‚sturm und drang‘.

Rozpomeňme se, co Palacký i Šafařík byli vyslovili v soukromých listech, a čtème z ‚Počátků‘ na př. tato porůzná místa: ‚Technika básnířství právem a přirozeně musí nesnadná býti. . . Lehkou prací i ten největší duch přece nic výborného nestvoří, a mizerný básníříček jest to nejbídnější a nejpotupnější pod sluncem stvoření. . . Naši veršovci ve dvou hodinách, a je-li který zpozdilejší, ve třech. . . hotovi jsou, a tu potom Nebohem nadmutí až mílo, poletovati počnouce, těmi nejstrakatějšími veršíky, jež oni rytmy zovou, s Parnasu svého dští jakoby cedidlem třibil, a srkají, jakoby z pytla sypal; právě proto ale také všecky ty jejich vítězozpěvy, truchlozpěvy, mnohozpěvy, málozpěvy, výzpěvy, prozpěvy, zázpěvy, dozpěvy a nedozpěvy, a jak se ještě jinak nazývati mohou, sotva že vznikly, vadnou a chřadnou. . . Naše klasičnost! . . . Ti tam panáčkové, kteří by za hodinu celou smutnohru sepsati chtěli, nevědouce, jak těžké a nesnadné jest vytvoření jen jediného klasického monologu, pověz, nejsou-li to šumaři? . . . Vyznej, nepanuje-li v národních písních a zpěvích větší libozvučnost, nežli na samém tom Parnasu českém? . . . Kdo dnes, skoro po osmdesáti letech, nepřizná, že kacířská slova ta vzhledem k slaveným tehdy Nejedlým, Hněvkovským, Štěpničkům atd. byla do poslední litery oprávněna? A kdo dnes nebude se podivovati odvaze a pronikavému soudu skladatelů ‚Počátků‘, kteří léta 1818 o tehdejším našem písemnictví vytiskli tento zdrcující úsudek: ‚Nechci odkrývati rány sotva zacelené, ale nemohu zplameněných uchlácholiti prsí, abych nepověděl, abych nehlásal hlasitě, že jest truchlé synu vlasti pohledění na vlast zpustlou léta 1620, truchlejší ale pohledění na touž vlast zotavující se ode čtyřiceti let na

konci léta 1817; anto pracující na osvícení jejím národů vůdci a ústavníci žíznicímu a lačnicímu lidu svému ničeho krom špatných rýmů k okušení podati neumějí; anť se našincům ani jen jedné dokonalejší geografie, fyziky, technologie, ekonomie, chemie, historie přirození, historie všeobecné a domácí etc. — filozofie, matematiky a estetiky ani nespomenou — po tolikerém prošení i napomínání dočekati nelze; ješto kdyby proplýtváný nezdárným tím špačkováním a papouškováním rozum k jiným užitečnějším pracem byl vynaložen býval, cizozemci by se záviděním na zahrádku českou vzezírali. Nejsem nenávislník libozvuků Múzy: ale ukaž mi mezi tisíci a tisíci básníři československými . . . jen jednoho Homera, nebo Petraraku, nebo Camoensa, nebo Miltona, nebo Klopstoka českého? Však ne, ne, ne: bláznivá byla žádost má; ukaž mi jen jedné vlastenské chlouby a závisti cizozemců, jen jedné nesmrtedlnosti hodné tragedie nebo komedie národní, a já Ti za připálenou Geniovi vlasti poškrvnu ponesu trest, jakého zrádce vlasti zasluhuje.' To napsal v šestém listě Šafařík, a tomuto poctivému, přísnému, revisionistickému stanovisku zůstal věren po celý život.

II

Že toto, pronikavá reforma veškeré literatury v názoru i produkci, je vlastním jádrem a účelem ‚Počátků‘, poznali už i přízvuční protivníci, kteří vyslali do boje starého Šebestyána Hněvkovského. Jeho ‚Zlomky o českém básnictví, zvláště pak o prozodyi, v šesti listech,‘ vydané v Praze roku 1820, krok za krokem stopují vývody ‚Počátkův‘, a jakkoli rozvláčně a místy šosácky, přece ne bez úspěchu, jak se domnívá mylná literární tradice, hájily a z velké části i uhájily přízvuk. Zcela správně vyvozuje Hněvkovský (str. 77): ‚Autor náš jest

k vymluvení: jemu jako bydliteli v Uhřích pravé české vyslovení neznámé jest; on se v svých verších na lokte dle míry spravoval, na souzvuk a zvah se neohlížeje; měl za to, že dosti jest, když se pozicí a čárek na některých samohláskách šetřilo. Ale zároveň, a to zase bezděky, klassicky dokázal oprávněnost reformních požadavků přespurských, houževnatě setrváváje v sobělibé chvále všeho, co potud u nás bylo nebo vlastně nebylo vykonáno. Straníkům ‚Zlomků‘, jak Hněvkovský projevuje v listě šestém, ‚stupeň, na kterém nová česká literatura vězí, jest z mládenectví do mužského stavu vstupující; jest květ mocně pučící a se rozvíjející‘. Rýmař Václav Thám má prý ‚mnohý milostný kvítek, an na českém Parnasu nezvadne; vydavatel prozrazuje Bürgrova ducha‘. Jiný ubohý veršovec, Václav Stach, prý zase v ‚ódách, zvláště pobožných, předmětem slávy sobě vydobyl‘; jeho sprosté hanoписы, nebo, jak ‚Zlomky‘ praví, ‚satirické výpady, jenž něco se žlučí smíšený jsou, s utěšením se čtou‘. Při obratném, ale naprosto nepůvodním Puchmajerovi se chválí, že ‚jeho ódy prozrazují vznešenost a ducha Horácova; jeho bájky s Lafontainem o závod zápasí; jeho Chrám Gnidský samy milostenky jemu kouti pomahaly‘. Nudný, zcela nepoetický Vojtěch Nejedlý prý ‚jeví v spisích důmyslnost, vznešenost, klasičnost; brzy žhoucí oheň, brzy líbeznost milostných citů, jako kvetoucí jaro . . Z jeho epických básní dchne duch Virgilův; jeho stance v Ottokaru blíží se Tassovým, jímž on také Čechům jest . . U výsosti ódy postihuje slavné evropejské básniře; v milostných písních jeví Petrarchova ducha‘ . . . O veršovci podobné hodnoty dovídáme se: ‚Také pan Jan Nejedlý, cí. král. radda, dokázal, žeby českým Tyrteem a Alceem byl v stavu býti‘. Skutečnou satiru na poesii, Palkovičovu ‚Muzu se slovenských hor‘ Hněvkovský vyznamenává hyperbolou: ‚Jaká zde vznešenost! Jaké vroucí city! Již nic nechýbí, než veršů hladkost . . Básník Horácem

Čechům státi se mohl.' Jeho krajana, řemeslně rýmuji-
cího skladatele ‚Poezyí‘, takto oslavuje: ‚Bohuslav Tablic,
ve vší rozmanitosti rozvinuv ducha svého okrasy, i lahod-
nými písněmi, i filozofickými básněmi okouznil duchy:
v elegii . . s římskými o závod běží; ve filozofických
básních Čechie potud podobného nemá. On nám bude
Tibulem a Hallrem; o jeho výborných pracech všeobecná
pochvala zní.' A tak to jde dále: nebylo velikého jména
literatur světových, aby první pokusy našeho nového
básnění k nim nebyly vykazovaly paralelního velikána.
Jádro názoru Hněvkovského pak zračí se hned ve vý-
kladech úvodních. ‚Podle jeho [skladatele ‚Počátkův‘]
úsudku jsou jen Homer, Pindar a Klopštok básníci. Vý-
tečný Gleim, líbezný a srdečný Bürger, ano i kvetoucí
Wieland, vtipný Voltaire, milostný Kňaznín, citlivý Kar-
piňský, mudrcký Lessing: tito v Evropě uznání geniové
jsou jen vodnatí spisovatelé; neb jejich duch se do nad-
povětrné planiny Ideálu nevznáší a nebouří, a jen v kra-
jinách lidského citu a rozumu plove'.

Přežilé stanovisko starých anakreontiků, z něhož vy-
plývaly takovéto názory, ‚Počátky‘, a v nich hlavně ne-
ohrožený hlas Šafaříkův, první u nás postavily na pranýř.
Že vědě i umění, nemají-li býti pouhou soukromou hříč-
kou prostředních hlav, je především třeba přisnosti i upří-
mnosti k sobě a poctivé, opravdové práce, to po-
znání ‚Počátkův‘ v naší literatuře dává význam epochální.
V tom smyslu skladatelé jejich životní prací svou do-
kázali, že r. 1818 nemluvili na plano; a v tom smyslu
i spravedlivý názor na naše literární obrození vždy jim
dá za pravdu. —

Jméno Šafaříkovo z Prešpurka záhy rozneslo se po
ev. lyceích v Uhrách. Zvali ho na různá místa za učitele.
Ale odchovanci kežmarskému v dobré paměti ostaly
útrapy, jimiž prošel jako Slovan, od kteréžto doby roz-

pínavost obrozujícího se maďarství ještě vzrostla. Odmítl tudíž. A když pravoslavní Srbové dolnouherští nabídli mu humanitní professuru a zároveň řízení svého právě založeného gymnasia v Novém Sadě, ochotně ji přijal, a v říjnu roku 1819 nastoupil v úřad. Tím v rozvoji i směru prací Šafaříkových počíná se opět období nové.

Hlava čtvrtá.

Mezi Srby.

I

V Novém Sadě, v dolnozemské Báčce, Šafaříka rázem ovanulo ovzduší zcela jiné. Z okolí, slyoucích přírodní krásou, panoramou vrchů, zelení lesův a stinných údolí, zapadl mezi nekonečné roviny, močály a pastviny, do vlasti polodivokých stád koňských, skotu i bravu; ze starožitných měst, sídel a středů vědeckých, školských, literárních a politických přešel do mladé osady bez minulosti, bez pevného kmeně usedlého obyvatelstva, do poloorientální směsice národův i vyznání náboženských, směsi obchodníků, sedlákův i mnichů bez tradic kulturních a snah osvětých; z ruchu studentského, universitního, bibliotecního a sněmovního octl se ve vřavě trhů dobytčích, ovocnářských a zelenářských. Pohyblivý lodní most, nejistá spojovací tepna se světem, vedl k pevnosti Petrovaradinu, jediné střízlivé výšině, na níž mohl utkvívati zrak, uvyklý nořiti se do širokých rozhledů přírodní rozmanitosti. Teprve za Dunajem, v Srěmu, zelenaly se kopce a vinnice, a v dálce zdvihalo se lesnaté pásmo Frušky Gory s četnými bílými kláštery pravoslavného Srbstva. V těchto klášteřích Šafařík nalézal největší kořist pro

své práce vědecké: bohaté, nezužitkované sbírky starých listin a rukopisův a vzácné exempláře starých, hlavně církevních knih slovanských. Ale to byl právě jen holý materiál. Ani od domácího Srbsva kněžského, ani od učitelstva mladému učenci nedostávalo se popudu; naopak: často překonával úmyslný jich odpor, a nejednou i novosrbským snahám literárním a osvětným Šafařík pravou cestu razil sám.

I Šafaříkových krajanů, Slováků, kolem Nového Sadu mezi uherskými Srby byl počet dosti značný. Do Báčky i do Srěmu Slováci z Horních Uher stěhovali se od dob tereziánských. R. 1820, kdy Šafařík počal působiti mezi Srby, kvetly už evangelické obce slovenské v Petrovci, Hložanech, Kysáci, Kulpíně, Silbaši, Palánce, Pivnici, Laliti, Bajši, Selenči, v Staré Pazové i v Novém Sadě, počtem do 15.000 duší, kde všude podnes znamenitě vzrostly; báčský Slovák je dnes už zvláštní typ v domácím životě, církvi i literatuře. Ale do let čtyřicátých duševní proudění v těchto osadách bylo také jen v samých počátcích. Čile vedl si toliko Jiří Ribay, kazatel v Torži, známý bibliofil i bibliograf, sběratel lidové literatury i národopisec, jehož skoro všechny práce však ostaly nevydány a který zemřel už 1812; dále Jiří Rohoni, kazatel hložanský, rovněž horlivý rozšiřovatel československých knih, sběratel prstonárodních písní a veršovec, zemřelý 1831; a posléze Štěpán Leška, v r. 1821—1826 kazatel novosadský, odtud do smrti, 1849, staropazovský, spisovatel církevní a vydavatel knížky otcovy 'Elenchus vocabulorum' 1825. Než ani s těchto stran Šafařík neměl podnětu žádného; i uprostřed kolonií slovenských byl odkán hlavně na sebe. —

Za třináctiletého pobytu v Novém Sadě Šafařík teprve rozvinul pravou činnost literární ve všech směrech, jejichž zárodky zračily se už v Kežmarku, Jeně a Prešpurku. S houževnatou vytrvalostí a hlubokou vroucností, prová-

zející všecku jeho práci vědeckou, oddal se studiím folkloristickým, literárně historickým, dějzpytným i zeměpisným, a plodem toho byla řada studií a knih ze všech jmenovaných oborů. Naléhavé potřeby vědecké literatury slovanské a bohaté netknuté prameny rukopisné v okolí novosadském byly mu stálým popudem: sbíral, vypisoval, přepisoval, zkoumal, srovnával, a práce jeho v Novém Sadě vykonaná má váhu nejen ve vědě české, nýbrž i v srbské a obecně slovanské, ba evropské vůbec.

A přece okolnosti, za nichž Šafařík pracoval, celkem byly velmi nepříznivé. Z listů jeho, psaných hlavně příteli Kollárovi do Pešti, jasně mluví veškerý hrdinský zápas, který mladý učenec podnikal krok za krokem.

Mnoho drahocenného času zabírala mu předné škola. Zprávy k přátelům zejména v prvních letech plny jsou stesků na spor mezi vysilujícím a často nevděčným zaměstnáním chlebovým, a ideály, které uskutečniti toužila jeho duše. V únoru 1821 na př. oznamuje Kollárovi: ‚Benedicti mi psal onehdy. On rovně, jako já, v školském tom blátě vázne cele. Tak se hle bourá naděje naše!‘ V červnu 1823 opět: ‚V čas školských prací oukol denní zabírá síly. Zmarním-li tyto prázdniny školské, nebudu nikdy hotov.‘ A dále: ‚Mne též dosti to jho školské — ten prach školský — trápí. Ale co dělat? To nám bylo souzeno.‘ A tak často. Svědomitě konaje úřad, stále je svírán obavou, že nevykořistí, co by jinak mohl, velikých prací, do nichž se dal, že neukončí, a myšlenky jeho že s ním zahynou.

Ještě hůře jej podlamovaly choroby, jimž v nezdravém, močálovitém ovzduší novosadském podléhal on i jeho rodina. Dojemně mezi obšírnými literárními vývody se čtou Šafaříkovy stručné zprávy o těžké nemoci vlastní nebo churavosti ženy a dětí, a lakonická návěští o skonu toho neb onoho dítky. O svátcích vánočních 1823 píše na př. Kollárovi mezi jiným: ‚Byv dlouho nevrlý a stu-

kavý, upadl jsem měsíce srpna v zimnici, jejíž charakter za čas rozeznán býti nemohl. Brzy však se ukázalo, že to bylo zacpání jater. Ležel jsem celých deset týdnů, nikam sebou hnouti nemoha . . . Nemoc má je největší neštěstí, které mě v životě mém potkalo. Zbaven jsem všeho toho, co život vábného a sladkého pro mne měl: nervový stroj zrušen, duchovní moci klesly, obraznost a paměť prchly docela — já zbořen jsem v kvěť věku, v kvěť mužství svého . . . A kterak si vážil tělesné jarosti, ukazuje další důtklivá prosba k příteli rovněž churavějícímu: ‚Nelitujte, pro Boha živého, žádných nákladů, žádné péče, žádné práce, abyste zdraví svého uchránili. Máte-li dobrého lékaře, následujte slepě a neodstupně rady jeho. Sřezte se na čas literních zaměstnání — retujte života a zdraví — časem, budete-li posilněn, opět se k nim navrátiti můžete.‘ A tak stále. Každou větší práci Šafaříkovu přerušují a zdržují vážné úhony zdravotní: zimnice, neduh jaterní, rheuma, bolení očí . . .

Jiná překážka, která jako olovo se věšela na každý jeho krok, bylo nedostatečné, nespolehlivé, zdlouhavé a drahé spojení knihkupecké. Měsíce, ba druhdy i roky přecházely, než dostal objednané nezbytné prameny a pomůcky, po kterých toužil dnem i nocí, u knihkopcův i přátel urgoval spoustou listův, udával směr, kterým by došly dříve, a spolehlivé osoby, které by je dodávaly jistě a bezpečně celé, neroztrhané, nepošpiněné, nepředražené. S Lipskem, Vídní, Varšavou, Krakovem, Petrohradem, Prahou, Peští a Prešpurkem spojovalo jej ustavičné, zhusta rozčilené a mrzuté, protože marné dopisování. Obdržel-li pak posléze vytoženou knihu a nezklamala-li jeho očekávání, plesával s mladickou radostí, třeba dovoz byl nesnesitelně drahý. ‚Poštovský vůz sice tadyto každý druhý týden chodí (píše v únoru r. 1823), ale to příliš drahá fůra.‘ Za nedlouho dočkal se sice jedné

z žádaných zásilek, „ale po poštovském voze za tak neslýchaně drahé peníze, že od této cesty napotom cele upustiti musí.“ A co nevzalo dovozné, to pobrali knihkupci, zejména vídenští, u nichž na př. ruská kniha „stojí třikrát i čtyřikrát tolik, jako v Petrově.“ A kolik peněz zbytečně vydal za věci názvem slibné, obsahem však plané, nemoha do nich před koupí nahlédnouti! „Já jsem za ty německé smeti a plevy [píše] už tolik peněz vyhodil, že se ostýchám novou německou historickou knihu, o níž nic neznám, koupiti.“

A při tom ochotně jiným dělal kolportéra a sběratele předplatků, při čemž zpravidla přicházel o vlastní peníze; vedl náklad na spisy své i vymáhal podpory na vydávání knih cizích; agitoval slovem i písmem u skrbíků nebo neuvědomělých, obyčejně zklamán a vždy přec jen doufaje v lepší časy.

Že za takových okolností záhy se dostavila tíseň peněžní, je pochopitelné. V říjnu r. 1827 píše: „Vůbec toho roku mé oekonomické věci velmi zle jdú. Můj příjem značně umenšen, doma náklad co den roste a drahota povstává.“ V lednu r. 1828: „Mé hospodaření v tom největším zmatku, v jakovém nikdy nebylo, a z něhož nevím, kdy a jak vyvážnu. Můj příjem ode dvou let o třetinu umenšen — útraty se co den množí, an rodiny přibudá — drahota u nás nesmírná, jaká nyní jen v Paříži a v Londýně býti může (ku př. sáh dřeva stojí až do 20 fl).“ Posléze došel přesvědčení, že „pokud vydávání a rozprodávání slovanských knih jen na nás učených spo-
léhati bude, ta věc dlouho dobře nepůjde.“

Další překážka byla tuhá censura absolutistických let dvacátých, v Uhrách poměrně ještě shovívavější než jinde. „Do Vídně a Prahy nechci ničeho více poslati, tam zahyne všecko; tu snadněji proklouzne.“ Tak r. 1823. A ještě r. 1827 radí příteli Kollárovi v Pešti, aby vědeckého pojednání svého neposílal do Prahy: „dajte to rače v Budíně vytisknúť; tam [v Praze] Vám ho zabijí.“

A útrapy přímo nesnesitelné mu způsobovali liknaví přátelé literární, které marně zasypával naléhavými dotazy, žádostmi a prosbami vědeckými v otázkách nesnadných, vzdálen jsa středisk duševního ruchu universit, knihoven, archivův a knihkupectví. Stoická mysl Šafaříkova nejednou překypěla nevolí, když zklamání dostupovalo vrcholu. V říjnu 1825 na př. se rozhorlil, odpovídaje na dotaz Kollárův: „Tak jsem zajisté na dopisování podobného druhu rozhněván, že, jestli se jen veliká proměna nestane, sotvy více v podobných příčinách psáti budu. Kdekoli sem posavád tlúkl, nikdo se mi neozval. Psal sem do Rus, Polska, Čech; psal sem Mušickému dva- či třikrát, aby mi aspoň několik jmen Scriptorum croaticorum poslal — až posud ani literky! Nevynímám ani Kopitara (jehož já vůbec pochopiti nemohu); už před rokem, a od té doby aspoň třikrát, sem ho písebně požádal, aby mi kratičku zprávu o Presbyterovi Diokleatesovi udělil — až posud a na věky nic. Musel sem tedy o něm sám pro svú literaturu zprávu z Gebhardiho a Engla zlátat. Tak hle všecko!“ I na důvěrné přátele stěžuje si nejednou, jak jsou liknavi a neochotni.

Takové bylo položení mladého učenice; zkoumáním byl by rád obsáhl širý slovanský svět a čím dříve ztělesnil své vědecké vidiny, a přece každá snaha jeho tříštila se o překážky, často malicherné a nicotné. Proto není divu, že leckdy malomyslněl. V srpnu 1822 vyznává Kollárovi: „Jak Vám závidím teď toho štěstí Vašeho, ježto přece častěji i s vroucími přátelskými slovenskými dušemi obcovati, i k napomáhání národní literatury a tudy vyššího života přispívati můžete! U mne bohužel téměř všecko pusté leží: všaké péro ducha zlámáno! Všecko mé činění se stavuje na čtení a přemítání těch nemnohých spisů novějších, jichž se mi zde dostává; nebo co jsem koli zde posud trudnou myslí formovati počal, to vše nemělo vzniku“ . . . A proto také není divu, že v dáli, u nsvých

opuštěn, nejednou zatoužil zpět. Vroucně to praví jeho slova, jimiž v dubnu 1822 odpovídá horlícímu Kollárovi: ‚Vždyť pak jsem se nikdy nestrhl národu svého — mysl má byla a jest vždycky tam; jen nuceně jsem si obral roli tuto u příbuzných raději, než u Němců nebo Uhrů. Pročež bylo-li by kde u Slováků našich pro mne místa, kdež bych . . . lépe, než zde, k zamilovanému onomu oučelu míti se mohl, neomylně bych zdejší vyhanství své s oním Jerusalémem proměnil.‘ Ale všechny pokusy proměnění postavení se rozbily, až po třinácti letech změnu přivedilo nezbytí.

Proto tím větší úctu vzbuzuje to, co Šafařík v Novém Sadě opravdu vykonal. Památná jeho odpověď Kollárovi ze dne 14. února 1821 ukazuje, že věren ostal zásadám a cílům, jak je hlásal v ‚Počátcích‘, a že srdcem nestárnul nikdy. ‚Stěžujete-li sobě Vy [praví], že ve dvou živlích dýchati musíte, toť já naříkati musím, že ten jediný, v němž pluji, spatřené a zamilované studnice ráje ach tak daleký jest . . . Mé největší neštěstí jest, že obětovav nejkrasší část života svého zamyšlení onoho krásšího života národu svého, teď v síle mužství na to hleděti musím, kterak se ten blýskavý, bublinový svět mládenectví bourá, až naposledy nezůstane z něho nic, leč prouh rány, kudy šel blesk a srdce roztrhl. Ale Vy se domníváte, že ještě všecko ztraceno není! I já . . . až podnes v lepším okamžení tak smýšlím a tak cítím, jako jsem již před pěti lety smýšlel a cítil . . . Ano, já až podnes hotov jsem všecko za milý národ svůj položiti, i život; nebo ovšem lépe jest oslaviti národ svůj smrtí, než jej znectiti životem‘ . . .

II

Především jemu i Kollárovi leželo na srdci vydati sbírku lidových zpěvů, k níž oba měli hojně látky. Hned od počátku roku 1821 domlouvají se o vydání. Šafařík

oznamuje: ‚Má sbírka se také rozmnožila. Žeň dosti bohatá; teď jen do stodoly a humna, ať se tam vymlátí a vycídí: nebo u mne aspoň mnoho koukole. Především ale Vaši sbírku viděti chci.‘ Po roce opět hlásí, že u něho písní ‚již tolik, co by jich na vůz bráti mohl; ale jest tu jen přece mnoho plev, a zrna málo. Především by se to všecko procídit musilo, než by se co z toho jiným podalo.‘ A zase po roce, v únoru 1823, Kollárovi posílá svou sbírku se zevrubnými návrhy, kterak ji vydati. Text jednotlivých písní bez přidělaných nadpisů, jen číslem oddělit; znění diplomaticky věrně, pravopisem českým sice, ale přesně dle původu výslovnosti (tedy prý ‚viera‘ ‚nikoli‘ ‚vjera‘, ‚Slovenskié svetskié piesně‘, ‚nikoli‘ ‚pěsně‘ atd.), při tom však pravopisem jednotným, aby výstřelky drobných různorečí nahradilo to, co jest u vyslovování všem téměř Slovákům společné; písně ne čistě slovenské, vzniklé na hranici oblasti moravské, polské nebo rusínské budte vynechány; nelidové zpěvy, skládané od poloučasných, vypuštěny. Sbírka pak budiž opatřena ‚uvedením‘, ne však jen k písním, nýbrž k věcem ještě mnohem důležitějším: ‚Toto vydání písní má jen příležitost býti k jiným věcem, jichž bychom pohodlně svým Slovákům a Slovanům říci mohli; čas jest sáhnouti do jádra samé naší literatury slavenské.‘ A za měsíc opět: ‚Mé mínění jest, aby to pojednání ne tak chvály našich národních zpěvů a písní (kdo jich moci necítí, tomu chvála nepomůže), jako raději stručný historický přehled slovenského života našich Slováků ode starodávných časů až do dneška obsahovalo. Tam by se pohodlně mohlo říci, kde čeho chybí.‘ Tedy totéž revisionistické stanovisko, které vyvolalo ‚Počátky‘.

Všecky ty návrhy Kollár přijal a provedl, ba víc; po přání Šafaříkové napsal obšírné uvedení sám a k dokonalé jeho spokojenosti. ‚Předmluva ta jest výborná — píše Kollárovi dne 24. dubna 1823 — a tak ze srdce.

mého a z mysli mé vyňata, že k ní ani slovíčka doložití nemohu . . . Já nic více ku zdokonalení čili napomožení vydání těchto písní učiniti nemohu . . . Vaše síla k tomu dostačí. Učiňte co můžete.' A tak v létě 1823 vyšly „Písně světské lidu slovenského v Uhřích. Sebrané a vydané od Pavla Jozefa Šafaříka, Jana Blahoslava a jiných. Svazek první. V Pešti, vytištěné písmem a nákladem Jana Tomáše Trattnera z Petroze“. Stran XXXIV. a 150. Kollár se kryje pod názvem „jiných“; předsudek kněžstva tehdejšího proti „pošetilému“ zpěvu lidovému nedovoloval mu přihlásiti se veřejně.

Sbírka má čtyři oddíly: písně lyrické (č. 1—38), elegické (39—64), allegorické i satirické (65—73), a rozprávky a ballady (74—92). Těmi skupinami i jejich rozsahem věrně se zračí ráz slovenského zpěvu: lyriky čtveřicivě milostné i elegické nejvíc, méně allegorie a satiry; v balladách pak převládají motivy zbojnické. Písně jsou vybírány s porozuměním, vkusem a láskou. Nic hrubého zde; písniček „luzy“ není. A úloha tehdy nebyla lehká i jinak. Krakoviakovitý ráz drobné slovenské „trávnice“ často ne dost jasně dává poznati, co patří k sobě, kde se končí zpěv starý a počíná nový, co je celek pro sebe a co cyklus atd. Také každý sběratel nezapisoval přesně, pomátl varianty, nedoslechl znění celého, zůstavil mezery a podobně. Přes to je zde už nejedna perla, slovní i zpěvná, slovenské lyriky lidové (zejména č. 1, 3, 12, 19, 23, 24, 36, 42, 47, 56, 57, 71, 79, 85, 88—91). Není divu, když takovými písněmi už od mladosti odkájel se Šafařík, že krasocit jeho se vytříbil a že velmi přesně a určitě rozeznával i v literatuře umělé, co je pravá poesie. Cit vždy svěží a zdravý, názor často hluboký, řeč téměř všude jadrná, idiotismy bohatá — vše to písně prstonárodní činilo mu milými.

Ale z „Písní“ těch Šafaříkovi hovoří ještě mnohem víc. Vývody Kollárovy, položené v předmluvě, přijal za

své, a tam čteme zajímavá vyznání. Písň obecného lidu jsou důležitý jazykově, estheticky i ethnologicky. „Ony jsou obrazy, v kterých každý národ svůj charakter nejvěrněji maluje a představuje, jsou historie vnitřního světa a života, jsou klíče od svatyně národnosti, kterými kdo otvíráti nezná anebo nechce, ani co jest člověčenství, ježto se v písňích pastýrských neméně jako v egyptských pyramidách zjevuje, nikdy nepozná. V čeleděch, pokoleních, kmenech, nářečích poznáváme, co je člověčenství.“ Kdo tudíž sbírá a vydává písň lidu, koná prý práci právě tak záslužnou, jako kdyby sbíral mumie, mince, pergameny, urny, hroty, meče, kopí a jiné památky mrtvé. Prostonárodní Musa i pro vzdělancc má mnoho půvabného, „když v ní jako v zrcadle viděti může, co by on byl, jak by byl myslel a cítil, jak svou žalost i radost, svou toužbu a lásku jevil, kdyby byl zůstal v nižším okolí života a nebyl se oddělil školským učením a cvičením od pospolitě hromady národu svého.“ Vzdělanost záhy setře i různosti a zvláštnosti kmenů slovanských: „z nynějšího roznárodu stane se národ, strakatá rozmanitost roztopí se ve všeobecnou jednotu“, lidové písň vyblednou a zmizí. Proto je nejvyšší čas zachrániti, co se ještě zachránit dá. Romantiky básnictví moderního ovšem by tam čtenář hledal marně; ale to je právě slovanská přednost: u Slovana všecky mohutnosti duševní jsou v rovnováze, cit, obraznost a rozum stejně rozděleny, hlava i srdce v dokonalé harmonii; „Slovan mysle cítí a cítě myslí, v chrámě Slávy políbili se tito dva geniové lidského přirození tak, že se z jejich svorného sňatku bezpochyby celé duchovní budoucnosti nový dokonalejší život narodí, ideál člověčenství v nejmožnější ouplnosti uskutečňující a představující.“ Proto prý Slovan nedobrodruží jako Španěl, nepouští uzdu náruživostem jako Vlach, nevtipkuje a neztrácí se v zdvořilůstkách jako Francouz, není rozčilen a hned zase zádumčiv jako Angličan, nerozumuje

jako Němec: ‚U Slovanů zdá se básnictví býti plod, na kterém pod praporcem obraznosti všecky duše moci rovný podíl mají.‘ Příčinou toho je hlavně podnebí. Cit jiných národů mrzne severním ledem nebo zase na mozek jejich ulehá polední žár; sám národ slovanský všecky evropejské pásy obývá a v každém podnebí žije, a tato okolostojičnost osvěcuje všecky kouty jeho duše a rozehrává všecky žilky a nervy jeho života.‘ Toho dokladem slovanský zpěv lidový: ‚tu všecko čisté, jasné, přirozeně, samorostlé a snadné, tu se písně nedělají, ale rostou jako kvítí na loukách, a udtud jich i takové množství, jakovým se žádnému národu honositi nelze.‘ Ovšem slovenských písní nikdo nepřirovnávej k ruským nebo srbským: tito kmenové mají svou historii, Slovák jí nemá; proto nezpívá o bojištích, hradech a trůnech, o udatnosti nebo vlastenectví, než jen o poli a louce, lesu a bělišti, o hospodářství a lásce, o svatbě a smrti.

Kdo neslyší z těch slov Rousseauovo ‚Vraťme se k přírodě!‘ epochálně prováděné Herderem a jeho školou vědeckou i básnickou? Kdo neznamena jeho ideu humanity, spravedlnost všem nízkým a potlačeným, samorostlost, lidovost a původnost umění? Kdo nevidí myšlénku osvícenosti a emancipace slovanského člověka, nauku o splývání kmenových drobtů v národ, ze vzájemného sebezpoznání vyrůstající slovanskou vzájemnost? Ideje ty Šafařík vyznával po celý život a vtěloval ve všech svých spisech. Prakticky to ukázaly hned jeho dějiny veškeré literatury slovanské, vydané po prvním svazku ‚Písní‘.

III

Už v lednu 1823 Šafařík žádá Kollára o řadu pomůcek k dějinám literatury v Čechách a na Slovensku, dokládaje: ‚Já pomaličku opět v historii literatury všech

slovenských [t. j. slovanských] nářečí pracovati počínám. Ted' o Srbině z pramenů čerpám.' V únoru mu píše: ‚Mne ted' zanimají filologické a historické studia. Naději se, že Vám ještě tohoto léta budu moci něco na pochoutku předložit. K slovenčině mi chybují však pomůcky . . . V české, ruské, srbské slovesnosti jsem dobrými prameny opatřen: K polské a vindické nemám ničeho.' Kollára prosí o pomoc, pokyny a rady, a posléze přímo o spolupracovníctví: ‚Dopustí-li Vám jiné práce, abyste vypracování historie literatury slovenské v Uhřích (u Slováků) na se vzal? . . . Kdybyste to místo mne učiniti chtěli, velice bych Vám z toho vděčen byl.' Ale zůstalo při pouhém přání; o jednotlivosti Šafařík radí se ještě často, než celé dílo vypracoval sám.

Byla to cesta trudná a obtížná. V první čtvrti našeho století dějepisectví literatur slovanských bylo ještě v plenkách. Srbské prameny Šafařík měl pod rukama; vyznáváť přímo: ‚O srbštině zde čerpám z pramenů . . . O tom, co mne daleko, mám vůdců; tuto vidím sám, co jak stojí. O srbské literatuře více mohu říci než jinostranní literatoři. Já sem velikou prací katalog srbských knih zhotovil, toulaje se z domu do domu a všecko přestáráje.' Ale vše ostatní těžce sbíral z široka daleka.

Při dějinách písemnictví ruského spoléhal na ‚Opytu kratkoj istorii ruskoj literatury', vydaném v Petrohradě 1824 v čtyřech dílech od veleplodného Nikolaje Ivanoviče Greče, potomka české rodiny vystěhovalecké, gymnasiijního učitele, carského knihovníka a redaktora mnohých časopisů, zejména oblíbené ‚Sěverné pčely.' Ale jakkoliv Šafařík v lednu 1824 si pochvaluje, že ‚vynímajíc některé maličkosti, v nichž tu i tam pochybeno, jak to jináče v takových mikrologických knihách býti nemůže, práce ta jest převýborná' — přece spis Grečův mu podával vlastně jen spořádanou látku knihopisnou a životopisnou; toliko v úvodech ke každému období jsou dobré

karakteristiky celkového rozvoje. Při dějinách slovesnosti polské byl mu vůdcem Felix Bentkowski, professor dějepisu a universitní knihovník ve Varšavě, a ještě několik tehdejších historiků školy varšavské. S Bentkowského knihou „Historia literatury polskiej, wystawiona w spise dzieł drukiem ogłoszonych“, vyšlou ve Varšavě 1814 v dvou dílech, Šafařík sice také byl spokojen: způsobila mu „nevyslovné potěšení“, když ji spolu s jinými polskými spisy po dlouhém čekání posléze obdržel v květnu 1823, a ještě po dvou letech, mluvě o Jungmannově Historii literatury české, lituje, že J. nenásledoval příklad Bentkowského a jiných, kteří bibliografii s historií literatury mistrovně spojili, dokládaje, že „posavad tedy a potom jen sami Poláci mají a budú mítí historii své literatury jak náleží.“ Než i ráz Bentkowského knihy, ač důkladné a spolehlivé v udáních, je přec jen suše bibliografický. Knihopisem v podstatě je i dílo Jungmannovo jehož nad to pro českou literaturu Šafařík mohl užiti jen málo, poněvadž teprve v říjnu 1825 dostal dvacet prních archův. A tak i jiné pomůcky.

Za to základní názor jeho o Slovanství, starém i novém, utvrzoval a šířil se spisy varšavských Poláků Rakowieckého, Potockého a později i Surowieckého. Přečet v květnu 1823 starožitníka Ignáce Rakowieckého „Pravdu Ruskou“ z 1820 a 1822, rozradostněn píše Kollárovi: „První díl obsahuje historii starých Slovanů; druhý nejstarší památky jazyka slovanského a historii jazyka i literatury všeslovanské. Vyznati se musím, že co jsem živ, nižádné slovanské dílo srdce mého tak neoblažilo jako toto. Otvírá se tu cele nový svět slovanský před očima zaraženého čtenáře. Z této bohaté studnice napotom čerpati budu hojně a obrátím to i k našemu užitku.“ A dostav po mnohých dobídkách Potockého „Mówy, pochwały i rozprawy“, vyšlé ve Varšavě 1816 v dvou dílech, plesá a zároveň vzdychá: „Potockého převýborné dílo . . . všecko,

co jsem posud v slovanských nářečích četl, duchem, mocí a krásou převyšuje. Jest tam devět pojednání historických o literatuře polské. Jak daleko jsme my za těmito bratry našimi!

Za to Šafařík měl dobrý a užitečný vzor v knihách Wachlerových, k němuž v dopisech i jinde zná se výslovně. Ještě v červnu 1830, v listě k Purkyňovi do Vratislavě, píše: „Příležitostně, prosím snažně, vyslovte panu doktorovi Wachlerovi mé nejuctivější poručení. Neměl jsem sice štěstí míti jej osobně za učitele, ale svými spisy stal se mně víc než učitelem; stal se mně pravým duševním otcem.“ Jan Bedřich Wachler, ev. theolog a dějepisec, od 1801 universitní professor v Marburce a od 1815 ve Vratislavi, založil vlastně německou historii literární. Byl stoupencem ideí Herderových a odchovancem Eichhornovým, jak doznává sám. Je poctivě svobodomyšlný, vroucně národní, všestranného rozhledu, pronikavého soudu a důkladný v studiu pramenů. Jeho knihy tvoří malou bibliotéku; z nich ‚Versuch der allgemeinen Geschichte der Litteratur‘, Lemgo 1793 sl., ‚Geschichte der historischen Forschung und Kunst seit der Wiederherstellung der litterarischen Cultur in Europa‘, Göttingen 1812 sl., a ‚Vorlesungen über die Geschichte der teutschen Nationallitteratur‘, Frankfurt a. M. 1818 sl., jsou ještě dnes díla čtení hodná. Zejména zásady, hlásané v nejstarším z nich, Šafařík osvojil si věrně. Dějepis literatury vykládá její vznik, průběh i ráz ze současné osvěty a povahy národa a tím učí rozuměti každé její fasi a každému zjevu; věda literárně historická nepřestává tudíž na názvech knih ani životopisech jejich skladatelů, nýbrž podává příčiny zjevův a jich charakteristiku, učí na předmět nazírati filosoficky a historicky zároveň, přibírajíc na pomoc hojně věd pomocných; posléze není vědou cechovní, nepodává mrtvě všecko, nýbrž vybírá jen zjevy důležité a významné a vše předkládá způsobem ušlechtilým, pou-

tavým, obecně srozumitelným, aby tříbila vkus a učila správně nazíratí na život.

Od ledna 1823 množí se zprávy Šafaříkovy v listech k příteli Kollárovi o postupu práce. Napřed se bylo starati o knihopisnou úplnost hlavních zjevů, potom o studium z pramenů, dále o rozdělení, posléze o řadu otázek nerozřešených nebo sporných, a když vše to bylo hotovo, o způsob vydání a nakladatele. Otázka nakladatelská v literatuře naší, zejména vědecké, tehdy byla z nejpalcivějších. Hlasitě její nepříznivý stav označují slova Šafaříkova z ledna 1824. Co s třiceti tiskovými archy? ‚Nakladatele sotvy najdeme, na vlastní outraty — to se také nedá . . . Máme-li pořád spisovatelé být se svou ztrátou? Sama spravedlivost toho žádá, aby dělník měl mzdu svou. Ale kdo v našem Rakouském panství nalezneme knihkupce, který by aspoň z částky trud náš zapraviti a vynahraditi hotov byl? Nad knihkupectví slovenské není ve světě věci mizernější. Ku předplacení se utéci, to pro dvojí příčinu neradno: jedno, že dílo to není prostonárodní, alebrž filologické, druhé, že spisovatelé slovenští u své veřejnosti již všecku víru a čest ztratili‘ . . . Ale jakmile dílo v rukopise bylo hotovo, našli se dobří lidé, kteří se ho ujali. V únoru Šafařík oznamuje, že dějiny dopsal; a v březnu, posílaje je Kollárovi do tiskárny budínské a prose, aby v censuře ‚rukopis nějakému ledamagyarovi do rukou neupadl‘, zvěstuje s radostí, že karlovský arcibiskup Stratimirovič i biskup Mušický slíbili hmotnou podporu, a přítel Hamulják v Pešti i bratr Jan z Malého Kéreše také že přispějí. Za mnohých průtahů pak se vzdálenou tiskárnou a jiných nesnází posléze v březnu 1826 ‚Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten‘ v Budíně byla dotištěna. Že sliby mecénů z části selhaly, Šafaříka nermoutilo: ‚Posvětivše život národu [píše Kollárovi], musíme i ruce, i oči i měsíc.‘ Hůř jej hnětlo, že ‚v Čechách . . . tak prachmálo před-

placčov . . . to slabý znak horlivosti slovanské Čechův. Že pak knihu psal německy, už před časem vysvětlil příteli: ‚To mé nerůdě v německém jazyku jest první a dá Bůh bude poslední spisovatelský hřích můj, který teď zjinačen býti nemůže.‘ Šafařík totiž už od jenských let čerpal, vypisoval a pořádal z pomůcek německých, poněvadž jiných hrubě nebylo; měl před očima všecky učence slovanské, nejen Čechy; měl zření i k Němcům, kteří by, ‚že ve slovanském [t. j. slovanském] světě již svitlo (ne svitá) přesvědčiti se chtěli.‘ Česky chtěl po letech vydati zpracování nové, zdokonalené; ale zůstalo jen při záměru.

V této knize věrně jeví se celý Šafařík minulý i budoucí. Zná veškerou literaturu svého rozsáhlého předmětu a čerpá z ní vrchovatě; zrale zažil starší německou a vědeckou školu kritickou ze století osmnáctého i její odnož v Čechách, a zažil všecky snahy a výsledky nové školy vědeckoromantické a její pokračování mezi Slovany, hlavně polskými. Veškery pozdější hlavní spisy Šafaříkovy zde zračí se jako v zárodku: *Slovanské Starožitnosti*, *Slovanský Národopis*, studie o věku cyrillomethodějském a starém jeho jazyce a písmě církevním, bádání v oboru staré literatury české, dějiny literatur jihoslovanských z pramenů, poměr spisovného jazyka českého k Slovákům atd. V knize této Šafařík je už srovnávacím jazykozpytcem, dialektologem, zeměpiscem, národopiscem, dějepiscem, buditelem svého národa a obráncem Slovanstva v jedné osobě.

Podivuhodno jest, jak jednotně, všestranně a pevně, s určitým vědeckým cílem životním nazírá už zde na svůj složitý předmět. Slované jsou mu národem je d n í m, jejich mluva je d e n jazyk rozvětvený v nářečí, literatura jejich je d n a, rozešlá dle podnebí, dějin, náboženství, způsobu vlády; různost ta pak právě je výhodná, zamezujíc rozvoj jednostranný, vzbuzujíc mnohonásobnou rozmanitost a ušlechtilé závodění za společným cílem: není to hladká palma, je to rozrostlý dub. Proto hájí libozvučnosti, přesnosti a

bohatství jazyků slovanských, ukazuje výhody písma cyrillského při vystihování slovanského rázu řeči, razí cesty k sjednocení a zjednodušení různých nerůdných pravopisův slovanských, a zejména velebí vysokou vzdělanost Slovanů starých a dobré právo jejich osvětňných snah nových v životě i ve škole, důrazně a vděčně se dovolává hlavně Herdera a jeho ideje humanity.

Jihoslovanskou a československou minulost literární, pokud tehdy byla přístupna, zná z pramenův, ostatní z dobrých pomůcek. O současném stavu osvětňných snah slovanských pak poučil se velmi zevrubně; čítal noviny ruské, polské a české i německé, vyšetřil, kde jaká knihovna vědecká po slovanském světě a označil poklady, jež v sobě chová, seznámenal akademie, učené společnosti a musea, časopisy a tiskárny, atd. Při tom šlo mu hlavně o užitečnost knihy: odevzdává ji ‚za rukuvěť studujícím a vůbec za pomůcku mladým přátelům literatury‘, sám označuje zlomkovitou, ‚fragmentárně-aggregativní formu‘ spisu a přiznává, že namnoze z pomůcek svých čerpal do slova, ježto mu šlo o to, co kdo praví, ne kdo praví; proto nerozpakoval se na př. při známé ideální charakteristice starých Slovanů vytištěnými již slovy přítele Kollára opáčit, čím mu vřela duše.

Knize Šafaříkově dostalo se dobrodiní, o něž v předmluvě snažně žádal; zevrubných posudkův odborných, z nichž úvaha nejpopovolanějšího znalce, Josefa Dobrovského (*Jahrbücher der Literatur*, sv. XXXVII., Wien, 1827, 1—28), je na místě prvním. Jako celou knihu, tak zejména část její o písemnictví československém Dobrovský stránku za stránkou probírá svým způsobem pronikavým, zdánlivě bezohledným, a přece vždy a všude vedeným jen vroucí láskou k předmětu. Základní rozdíly v pojmání minulosti naší mezi školou starší a novější nutně objevily se v úsudcích Dobrovského a Šafaříkových o říši velkomoravské, o Libušině Soudě a skladbách příbuz-

ných, o počátcích staročeských překladů biblických, o časomíře v české prosodii atd. Také se vytýká Šafaříkovi nedůslednost, jenž jako rodilý Slovák slovenskou produkci literární oddělil od české do zvláštní kapitoly, ale i takové spisovatele, kteří ani duchem, ani jazykem se neodchýlili od literatury společné, pojal do ní jen proto, že byli rodilí Slováci. Než to jsou věci přec jen vedlejší vzhledem k podstatě knihy, „vhodně uspořádané a velmi užitečné“, jak ochotně přiznává už i Dobrovský. A celkem Šafařík na těch devadesáti stránkách své knihy, jež věnoval písemnictví československému, svědomitě využítkoval všeho, co před ním monograficky i úhrnem vybadali a napsali Balbin, Procházka, Dobrovský, Tablic a jiní, a při nevyhnutelné bibliografické povaze knihy přece vsunul nejednu stručnou duchaplnou charakteristiku doby, osoby nebo díla. Také na těchto stránkách knihy Šafařík jeví se jako výborný znatel jazyka starého knižního i živých jeho nářečí, hlásí se jako přítel poesie lidové, správně vyciňuje pravé básníky umělé, velebí časomíru proti „ruskogermánskému“ přízvuku, žalostí nad nejednotou a odtud plynuvší zkázou starých českých stran podobojích, neuznává „zlatého“ věku Veleslavínova leda v hojně činnosti knihtiskařské a knihkupecké, oceňuje osvětňé a lidumilné snahy josefinské a pro Slováky žádá řadu podstatných ústupků v spisovném jazyce českém. K mnohému, co zde pověděl, později vrátil se důkladněji; ale ze všeho už mluví pevný, vroucný, všestranný muž života, nejen člověk katedry a knih. Proto dílo jeho ještě po letech v novém otisku konalo službu dobrou.

IV

Šafařík byl rodem, vychováním, smýšlením Slovák. První jeho práce literární vyrostly z motivů slovenských, v duchu slovenském, se zvláštním zřetelem k Slovensku:

vidno to z ‚Múzy‘, z ‚Písni‘ i z Dějin literatury slovanské. Individualitu Šafaříkovu jako Slováka projevuje však i řada výroků v jeho přátelských dopisech, zejména ke Kollárovi a Hamuljákovu; a rázu toho ani léta další neseřela, ač za doby novosadské Šafaříkovo vědomí slovenské vystupuje určitěji a ohnivěji, hlasitěji se domáhajíc platnosti zvláštní i v literatuře.

Když Šafařík koncem druhého desetiletí našeho věku počínal opravdově literárně pracovati, slovenské snahy slovesné v roztráštěnosti a planosti své poskytovaly obraz málo utěšený.

Katolická škola Bernolákova, jež foneticky psala nářečím západním neboli trnavským, třeba nejzdárnější plod její, básně Jana Hollého, nebyl ještě uzrál, přece celkem již svou plodnou dobu měla za sebou. S cílem vytčeným se minula: chtěla duševně i národně probuditi massy lidu, a učené i homiletické spisy jejich členův ostávaly zavřeny v knihovnách nemnohých vzdělaných jednotlivců, hlavně po katolických farách. O knížky prostonárodní, jak na sklonku XVIII. a začátkem XIX. století je vydával lidumilný naháčský farář Jiří Fándli, shasínající škola Bernolákova nestarala se už dávno. Mecénové odpadávali; původní zápal hasl; slovenští katolíci duševně zůstávali lačni.

Škola Palkovičova a Tablicova živořila také už jen vydavatelskou pílí obou předáků, kteří svými knížkami a časopisy tehdy na Slovensku representovali veškerou lepší vzdělávací literaturu československou v táboře evangelickém. Archaisující a k moderním potřebám netečný Palkovič, i Tablic, hlavně k minulosti obrácený, kolem r. 1820 už nevyhovovali chtivým zástupům domácího čtenářstva.

V ty doby srbský professor Šafařík spolu s mladým, neméně nadšeným kazatelem peštským Janem Kollárem umiňovali si literárně *vzkřísiti Slovensko*. Listy jejich

z třetího desítiletí našeho věku jsou toho živým a zajímavým dokladem.

Kollár hned od počátku, podle horkokrevné povahy své, má více naděje v příznivý duševní obrat rodné země; Šafařík naproti tomu, dle své podstaty dumavé, náchylné k melancholii a odříkání, dosti nepříznivě hledí budoucnosti vstříc. Želí potuchlých ideálův a záměrů jinošských, jež hravě doufal uskutečniti, a žádá si aspoň čtyřicetidevítí pracovníků rovných Kollárovi, aby mohl věřiti, že ještě všechno ztraceno není. Ale zatím, roku 1821, nevidí možné cesty k možnému cíli. 'Jedno pohledění na nás, na naše, na to, co bylo a co nyní jest, i nejsmělejšího ducha ohromiti, i nejpevnější péro zlámati musí: tak jest, co počato, nepodařené, co stává, slabé.' Nicméně přece chce pracovati a nevzdává se naděje zcela. A Slovensku opravdu přímo nebo nepřímou věnoval značnou část svých nejlepších sil a nejsrdečnějšího přemýšlení.

Střed literární činnosti slovenské Šafařík zcela správně představuje si ne v některé ztracené dědině nebo odlehleém městysi pod Tatrami, nýbrž buď v Prešpurku nebo ještě lépe v Pešti. Zřetel při literních snahách na Slovensku budiž obracen více k čtenářstvu domácímu, než k českému. Na otázku, čeho spisovatel slovenský v Uhřích nejvíce hleděti má, Šafařík odpovídá: 'zde, aspoň nyní, ne tak vysokých ideálů, jako raději hlubokého života našich zanedbaných bratří Slováků šetřiti třeba. Z toho budiž vyňato, co do něho vsazeno býti má.' Spisovatelé slovenští nechť tudíž v knihách lidu určených promlouvají o předmětech blízkých slohem snadným a populárním; nechť stanoví jednotnou spisovnou řeč pro domácí vzdělance; a nechť ji uvedou v obecnou známost mluvnicí zvlášť k tomu účelu sepsanou. Jazyk lidu však nebudiž do knih uváděn naprosto, po způsobu Bernolákově, nýbrž nejbližším jazykem vzdělaným t. j. českým lid slovenský budiž osvěcován a buzen k vyššímu životu jistou cestou pro-

střední. „Pravidelnost jazyka nevyklučuje srozumitelnost, ani srozumitelnost naprosto nepravidelnosti nechce míti. Budou-li věci, jež spisovatel lidu přednáší, schopnosti tohoto přiměřeny, samy v sobě srozumitelné, a bude-li jim od učitelů rozuměno, budou dozajista i lidu našemu, necht' je třeba přednáší řečí, kterou patery knihy Mojžíšovy a čtvery Evangelia psány jsou, a kterou Slováci naši nikdy nemluvili. Klopstockovy ódy tuším ani bavorští, ani saští sedláci nezpívají; ne tak pro řeč, jako pro věc samu.“

Z těchto základních názorů vycházejí všechny další slovenské snahy Šafaříkovy. Nejednou lituje, že jej osud tak daleko vrhl od rodné země, již by se byl zasvětil nejraději, a že jej odtrhl od přátel, s nimiž Kollár se stýkal neustále; ale snah svých přece se nespustil.

Šafařík literárně i jazykově přál individualitě slovenské a hájil jí důrazně; s tímž důrazem však opíral se i všelikým pokusům odloučiti se od společného celku. Rovněž tak důsledně káral nevzájemnost a nepodajnost na straně české, jako trpce odsuzoval nehybnost a bezstarostnost vzdělaných vrstev slovenských.

Vydávaje r. 1823 s Kollárem první svazček „Písní světských lidu slovenského v Uhřích“, Šafařík je považuje hlavně za prostředek, aby jím působil v svém smyslu na obrození literatury domácí. Textem písní chce vystihnouti pravý lidový ráz slovenský: „Co se pravopísebnosti týče, dle mého domnění by se ohled zvlášt' na ty Slováky bráti měl, kteří i Čechů a Moravanů, i Poláků a Rusňáků jednak vzdáleni jsou.“ Ale zároveň si přeje, aby obšírnou předmluvou do duše bylo promluveno oněm z rodáků slovenských, kteří jednotu jazyka spisovného ruší. Krajané Čaplovič a Rumy litují prý, že Slováci píší česky a ne „slovensky“. „Kdyby Slováci byli začali před tisíci lety psáti své nářečí a Maďarů byli zdrůzgali — ovšem.

Nyní je pozdě. Mimo to jaká památka XVI. století je víže s Čechy! Má-li i toto jediné spojení, tento jediný svazek zrušen býti? ptá se starostlivě Šafařík.

A právě tak si počínal, spisuje Dějiny literatury slovenské. Kollára, jak víme, žádá, aby on napsal oddíl literatury slovenské v Uhřích. Chce tomu věnovati stať samostatnou, aby osvětlila, co Slováci mají svého, a přece nerušila jednoty celku. „Literatura naše jest arci jen rato-lest literatury české; a všech nás nejvroucnější žádost a nejsnažnější péče býti musí, aby ní vždy zůstala: nicméně však mne, co Slováka, by hodné bylo, aby tato část mé práce dokonalou obsahovala zprávu o spisovatelství našich Slováků od Zalana až do našich časů, a tudy něčeho aspoň nového do světa na trh nesla.“ A když Kollár k prvnímu svazku „Písní“, společně vydanému, sepsal obšírný úvod a Šafařík v dopise přátelském se vším se srovnává, co Kollár pověděl, odchylnost slovenských katolíků vykládá také husitskostí češtiny („ta kovaná čeština z XV. a XVI. století husitsko-evangelická jest“), a na jedné straně důrazně trvá na jednotě jazykové s Čechy, na druhé od Čechů žádá stálého zřetele k Slovákům („překrásně jste podotkli, že Čechové na Slováky ohled pokud možná bráti mají; moudřejší to i tak rádi činí“).

Týmiž snahami jsa veden, Šafařík si přeje od Kollára, aby se společně „vyhotovení některých spiskův pro národ náš, zvláště mládež, ujali“; vyzývá ho, aby složil „kratičkú slovenskú grammatiku pro školy“; a rád by založil užitečnou literární společnost, Matici slovenskou, na způsob Matice srbské. Zejména ke grammatice vrací se často. „Z ohledu mluvnice zůstávám při svém domnění [píše Kollárovi], abyste vypracování její na se vzali. Budeme pomáhati i my, aspoň srdečnú radú. Musíme jednúc led prosíci. Tato polovičnost, toto motání a kolotání etc. nepovede nás nikam; ba zmaří úsilnost naši, přivedúc všecko ve pochybnost a zmatek. Grammatiku tu (tak

si přeje ji jmenovati, ježto názvu ‚mluvnice‘ Slováci neznají) Šafařík chce míti stručnou, theoretickou, paradigmatickou, s přehlednými pravidly pravopisnými a nejdůležitějšími poznámkami syntaktickými; psanou populárně, aby se hodila slovenským učitelům a kazatelům, katolických nevyjímajíc; lacinou, ‚spoly darma‘, aby se rozšířila co nejvíc.

A na téže střední cestě Šafařík vytrval, i když přítel jeho Martin Hamulják, účetní official místodržitelský v Budíně, jednou odchyloval se od ní na pravo, po druhé na levo. V srpnu 1826 Hamuljákovi vytýká, že v předmluvě Kollárově ke Kázním dal vytisknouti ‚roků místo rokóv, vůbec místo vóbec, kněžstvem místo kněstvem, vzbuditi místo zbuditi‘; není to prý ‚podle pravidel před dvěma lety ustanovených‘: ‚z té příčiny já vždy dotírám na grammatiku, abysme se aspoň shodli mezi sebou.‘ Když však týž Hamulják, po různých zkušenostech, v září 1827 přemlouval Šafaříka, aby spisovatelé slovenští sklonili se k lidu docela a psali po bernolákovsku, čímž prý by literatuře domácí přibylo čtenářů, pišících kněží, podporujících mecénů, lidu pak osvícení, vědomí nejen povinnosti, nýbrž i práv, vědomí sounáležitosti s inteligencí, národnosti podpory, původnímu nářečí literárního ušlechtění a tím i obohacení spisovné češtině: Šafařík nepřistoupil na jeho návrh a vytrval při úmluvách r. 1825 učiněných s Kollárem, i při zásadách, otevřeně a důrazně hlásaných v oddíle svých Dějin literatury slovanské, věnovaném Slovensku.

Od toho roku totiž i v listech Šafaříkových jeví se silný živel slovenčící, a to nejen v jednotlivých slovech a obratech, nýbrž i v hláskosloví. On list nečte, nýbrž ‚čítá‘, nenabízí se, nýbrž ‚oběcá‘, nechystá, nýbrž ‚hotuje‘, neopravuje, nýbrž ‚popravuje‘, nepospíchá, nýbrž ‚se náhlí‘, žádá, aby ‚vypočtovali útrovy‘ jeho ‚tlačené‘ knihy, lituje, že v tisku ‚všecko nesnesně pošpatěno‘ t. j. zkaženo,

zaručuje se, že zapůjčená od přítele kniha ‚nezahyne‘ t. j. se neztratí, tisk díla ‚práznuje‘, napomíná přítele, aby ‚pilňoval zdraví‘, četba jistého díla jej ‚právě očarúvá‘, má ‚málo dostihu‘ (pochvílí), mění ‚hospodu‘ (byt), ‚na oči zle zakapal‘ (těžce se roznemohl) atd. Ale vedle toho i vokalisuje: *skerze*, *mysel*, *mohel*, *donesel*, *teprav*; foneticky píše složen, *zlátati*, *dzť*, *ždy*, *zdáliti se*, *zlašťě*, *zústanu*, *múže*, *zprísob*, *dúvod*, *písebně*, *vlasní*; přednost dává starému a nebo dialektickému znění: *dúfati*, *dosednúti*, *postúpiti*, *sú*, *budúci*, *kúpený*, *milú*, *vděčnú*, *Súslovan*, *do rukú*; *najkratší*, *najjistější*, *najvyšší*, *prodaj*, *nemeškajte*, *budúci*; *pomócka*, *nemóže*, *rozkazóm*, *protestantóv*, *domóv*, *mój*, *róža*, *revisia*, *biblia*; *duševný*, *národný* atd. Přes to všechno však Šafařík posledního slova nevyřkl, samostatného spisovného jazyka utvořiti nechtěl, k Bernolákovcům se nepřidal. Naopak: kojil se nadějí, že jeho a Kollárovy změny ujmou se i mezi katolickými Slováky, i v Čechách, a tím že jednota československá teprv se utuží. Svědčí o tom zejména vyzvání ke Kollárovi, aby neprodléval s mluvnicí, pokud okolnosti změnám přejí: ‚Nyní, anebo nikdy. Nyní jest čas reformy i u nás, i v Čechách — všechno se hýbá, ještě nic není stálého: usedne-li se jednu jazyk a sloh i dobropísemnost v Čechách, zatvrdne-li rozčesnutí mezi katolickými a evangelickými Slováky u nás — bude potom po všech našich žádostech veta!‘

Proto nejen u Slovákův, ale i u Čechův potíral všechny snahy tomuto prostředkujícímu a jednotícímu stanovisku protivně.

Předně odmítá název *slovácký* místo *slovenský*, ‚jakož naši Slováci sami říkají.‘ Je to přezdívka a je to neslovenské. ‚Každý národ sám nejlépe ví, jak řeč svú jmenovati má. Národní jména buďte svatá. Máme jich už dost zpotvořených a zcizoložených . . . ještě i ta ostatná v celosti zachovaná zhumplovati chceme!‘ Název ten je však i nesprávně utvořen: ‚Od vlasních jmen národných

na -ák se nikdy netvoří -ácký; ku př. líbiloli-by se Polanóm, kdybysme jazyk jich nazvali polácký, Slezákóv slezácký etc? Jiné jest appellativum, tu ovšem může státi -ácký.'

Dále opírá se výtkám nelibozvučnosti a drsnosti, slovenčině činěným se strany české. Jungmann píše, že jim jich čeština lahodně zní; tíže jim slovenčina naše, srbina zženilá . . . Oni vůbec za to mají, že nad lahodnost češtiny nic není na světě. Slovenská terminací a slovo jim hned zimnicu působí.' A jinde: 'Čechóm se nelíbí, že sem jich nářečí přednost nepřisúdil. Ale pro Boha, mohu-li to? Musel bych z rozumu vyjítí! Já aspoň, pokud živ sem, všudy za přesvědčením svým půjdu, napotom ještě směleji. Nelíbí se mi to, abysme sobě sami společně lhali a sebe sami nepravdú lákali. Čech, jak vidím, o zvuku svého nářečí zhola není schopný súditi, an mu srbské nářečí lenivé, zženilé a jaksi hrubé pro *a, o!* Ne tak, páni: mýlí vás grammatika, etymologie atd. a porušuje súd esthetického citu! Vezmite Vlacha nebo kohokoli, kdo nerozumí ani slova našim nářečím, a potom nechť mu každý čítá své. Každý své, ne Čech srbské a Polák slovenské. Cit krásy púhého zvuku nemusí býti spleten se súdem o grammatické, etymologické a jiné dokonalosti; to sú rozdílné věci. Nechtějme všickni všecko míti . . . Poněvač Čechové drsnatost řeči své, jaková ve spisích jejich panuje, naprosto uznati nechtějí, není tu ani naděje polepšení: jim se líbí jejich libozvuk.'

Posléze Šafařík seslabuje též výčitky separatismu. Jungmann i v listě na mne hořekuje, že sem v historii literatury Slovákóv od Čechóv oddělil. Ale co s tím? Čechové neustupní v nepravé při . . . Drtina a Doležálek mi psali z Vídně: »Ty slovakismy v Čítance (Kollárově) etc. sú nám nesnesitedlné, mnohem nesnesitedlnější nežli naše germanismy« . . . Nářek na oddělování slovenského

nářečí od českého v mé literatuře jest věru bezzásadný. Od toho nemohu odstúpiti. V budoucím vydání ještě dále pokročím — i Bulgarové musejí od Srbův docela odděleni býti. Jest mi divno, že Čechové tak na nás naříkají, a sami ruky podati nechtějí! . . . Nynější pospolité sloh českých spisovatelův nemůže nikdy národným slohem našich Slovákův býti. Jest to, aspoň dle mého citu, jakási povtvora, naposledy ani ne česká, ani ne slovenská. Pokud si naši Slováci jakýsi svému nářečí přiměřený spisovný sloh, nech třeba na základech české grammatiky, nezazrají: až potud nebude u nás národní literatury, nebude u lidí chuti ku čtení. My spisovatelé budeme jen braminové mezi lidem naším jako sme posavad byli, a sloh náš a jazyk to co sanskrit a církevní slovenčina.‘ K čemuž horlitel dodává: ‚Píši to, abych Vás utvrdil v přesvědčení a předsevzetí. Neodstupujte od základův námi před 3 lety položených!‘ A trpkost proti Čechům ozývá se i z listů Hamuljákoví psaných touž dobou, z jara 1827. Naříká na jalovost Časopisu musejního, zejména německého; vůbec prý už od Čechů neočekává nic pořádného, poněvadž prý už tak uvykli slámě, že kdyby prý se mu neudálo čísti někdy něco polského nebo ruského, téměř by zapomněl čísti slovansky: ‚tak je všecko plané, jalové, nechutné. Ten novější český jazyk a sloh se mi nejináč hnusí než srbský . . . Kde není v ku su, tam nic více nehledej ani nečekej.‘ A když po roce Kollár za nesnesitelných okolností peštských ohlížel se po jiné existenci za hranicemi, Šafařík píše: ‚Dobře soudíte, že v Čechách není co hledati a počítati. Tam je bída bez konce!‘ I Kopitar prý si přeje zachovati jej písemnictví jeho vlastního kmene, a Šafařík, ač by jej ‚najradčej viděl pro literaturu ve Slovanech a v Čechách,‘ znovu dodává: ‚Ale co počnete v Čechách? Já aspoň Vám upřímně radím, abyste se do Čech nepouštěli. Příčiny Vám vykládati netřeba. znáte je dobře.‘

Ale Šafařík nekáral jen stranu jednu; stejně ostrá a otevřená slova měl i proti hříšné bezstarostnosti a netečnosti, pravé turecké indolenci svých rodáků. V listech jeho je plno stesků do nevytrvalosti, nedbalosti a lenosti jednotlivcův i celých stavů, kteří by přede všemi jinými měli býti vůdci, učiteli a rádci lidu a vzdělavateli literatury národní. Schopnému člověku učiteli, Rohonimu, dal okreslit důležitou slovanskou mapu; nemohl se však dočkati konce pro nedbalost kresličovu. Kazateli Stehlovi poslal zásobu Kollárových Čítanek, aby je rozšířil ve školách mezi lidem, a dostal odpověď, že prý už před půl letem obcím byla doporučena, že však se neprodal ani jeden výtisk, pročž prý celou zásilku vrací. I rozhorlil se Šafařík: „Tito hňupové ani jen rukú sáhnúti nechtějí, kde jim do měšce neteče! Není-li to k zúfání! »Es hat sich niemand gemeldet!« Tedy to příčina všech příčin! Sedlák ovšem za knihami běhati nebude, ale se mu poručiti, dáti etc. musejí; mají se do školy od vrchnosti církevní a školské uvésti, pak jich bude každý kupovati!“ A jinde opět z téže příležitosti: „Zdejší knězi sú jen břichopáskové.“ Když pak z druhého svazečku „Písní“ Kollár mu nabízel značnou část na rozprodání, psal: „Mile rád vezmu akcii z těch našich piesní; ačprávě se obávám, že s těžkem budu moci 60 exempl. zde rozprodati. Jest nás zde málo Slovákov, a kněží ani hnúti prstem nechtějí.“ Nade všecko pak bolestně se ho dotýkal záměr Kollárův, Slovenska zanechati. Jako kdysi, ještě r. 1821, byl si žádal jen čtyřicetidevítí Kollárovi rovných pracovníků na spásu literatury domácí, a jako roku 1823 mu přivolával: „Ó by bylo jen dvanácte Vám rovných mezi otrlými našimi; naše by bylo vítězství!“ — tak v létě roku 1828 vyslovuje mu přesvědčení své, stav osvěty národní smutně charakterisující: „Věřte, příteli, že odejdeteli Vy jinam, literatura slovenská v Uhřích s Vámi usne na věky. Už ji jen Váš oheň oživuje — tak všecko všudy ničemno, mrtvo, nehodno, ducha- a bohaprázdnó!“

To byla obžaloba těžká a pohříchu oprávněná. Šafařík, při vši své obsáhlé učenosti a knihovém zaměstnání životním, byl člověk ryze lidový. Srdce jeho lnulo k drsné haleně, a jiskru vzdělání rozlítiti v temném rozumu zástupův a ušlechtili jejich stránku citovou bylo mu nejkrásnějším cílem všeho lidského snažení. Proto vznětlivost, horování, krásná slova, a hned vedle nich nebo za nimi apatie, nehybnost a liknavost slovenských vrstev vzdělaných byly proň místem bolavým. Nad tím bolavým místem zadumávali se nejlepší duchové slovenští před Šafaříkem i po něm; to bolavé místo Šafaříkovi znesnadňovalo všecku práci pro jeho zanedbaný kmen a posléze jej zcela odvrátilo k jiným větvím slovanským. List Kollárovi ze dne 2. března 1824, jímž odpovídá na požadavek přítelův, aby hlavní starostí spisovatele slovenského bylo osvěcovati rozum a srdce lidu, Šafařík psal opravdu krví svého srdce. Jak je přesvědčen o nevyhnutelnosti této práce, tak je přesvědčen o smutné pravdě jiné: „že osvěcovati chtěti rozumu učených lidu našeho jest věc daremná a na nic vedoucí.“ Bez toho pak veliká práce je marná: „Pokud rozum našinců v těchto stranách vědění lidského osvícen nebude, to ubohé, litymi tisícerych potvor pazourami rozsápané, od věků city plýtvající srdce blouditi nepřestane... Nemám příčiny, abych se tajil před věrnými a upřímnými přátely svými, což zjevně stojí před myslí mou a duší mou, totižto že *já naprosto nemám naděje nižádné, aby mezi našimi uherskými Slováky kdy lépe bylo.* Jest to arci přebolestné srdci mému, že toto přesvědčení žádným rozumováním vyvrátiti nemohu: cožkoli si na mysl přivedím proti němu, to vše se v potvrzení jeho obrací“ Toť hlavní překážka Šafaříkovy činnosti výlučně na prospěch Slovákův. „Nechybuje lásce k národu podnětu [vyznává dále]; kdoby, člověk jsa, nedím-li vlastenec, nelitoval a nemiloval i nešťastného: ale národ-

nímu spisovatelství mému chybuje ovšem všakého podnětu. Tímto duchem národního (národem zde rozumím Slováky naše uherské) spisovatelství mne napotom nadchnouti chtěti, bylo by slepému o barvách rozprávěti. To pro mne na věky ztraceno.' A posléze literární závěť: ‚Nemám-li mysli a duchem věčně pohřben býti, nezbyvá ničeho, nežli toulati se buďto po těch povšedních Všeslovanstva stezkách bez domu a vlasti, nebo utíkati se pohostinu k těm pobratranců polím, nad nimiž dobročinnější slunce svítí, a stíratí slzu oka potěšitedlným na ně pohleděním.‘

Největší člověk, jakého kdy zrodila půda slovenská, neměl doma dosti vzduchu, světla a tepla pro svou velikou duševní práci. Neodvracela ho ani fysická vzdálenost od rodné země, ani chudoba a nepokročilst mass, nýbrž úzké okolnosti a malí lidé. Dlel mezi svými, a přece byl sám.

V

A což poesie, kterou Šafařík kdysi v mladickém zápalu sliboval pěstovati věrně a neunavně? Zřekl se jí, a přec jí zůstal věren. Přestal básnit, ale nepřestal o ní přemýšlet a sledovat, cokoliv pozoruhodného se zjevilo doma, v Čechách nebo jinde v Slovanstvě.

Máme toho zřetelné stopy na př. ve ‚Výtahu z řeči při začetí čtení metrických v . . e l. 1819‘, r. 1821 otištěném v Kroku (dílu prvního částka první, str. 19—33), kde mezi jiným nalezáme i takovéto horování: ‚Velikáť jest umění moc: vznesený cíl básnictví. Jeho když krásná duše v krásné tváři zasvítí, zaplesá každé oko neporušené, jemuž se do ní nazřítí dáno: tak věčná ducha světů krása v čistém zrcadle Musy zobrazená vynímá člověka z pozemských okovů jeho, a přenáší jej do říše nebeské. To nejvyšší, což každé skutečnosti, i té nejkrásší, která v srdci

sídlí, na věky zchází, podává um pomazaného básníka . . . to bezejmenné, jehož nepřítomnost myšlení a činění naše věčně rozdvojuje, to nejsvětější čaruje Musa kouzly svými s nebe dolů . . . Co jazyk mudrců, zlobou času svázaný, říci nesmí, to Musa věčnou svobodností nadšená zpívá . . . Když se přestanou klaněti kolena národu před Bohy svými . . . v chrámě Musy se ozývati bude jméno Nestvořeného . . . Jistě politování hodný jest národ, jemuž Musy v neštěstí potěšitelkyně, ve štěstí spolence nedáno!

Jsou však toho doklady i v dopisech ke Kollárovi. V březnu 1822 se omlouvá příteli: ‚Prosím, neztracujte mě proto, že na tom poli, na něž kdysi tak mládecky odváženě vystoupil byl, hlasu mého vždy méně slyšeti . . . Plamen, nímž kdysi hořely prsy, neuhasl; jen nemilostivý osud, původ odporujících sobě povinností a záležitostí zmátl okolek a zastavil sílu v běhu. Jest to ovšem politování hodná věc, že národ náš český i slovenský, chovaje tolik lenochů a odpadlců, té hrstky synů svých chovati nemůže‘ . . . Hned potom v dubnu velmi jej rozradostnila první sbírka Kollárových ‚Básní‘, vydaných v Praze 1821, ač censurou zle seškrtaných. ‚Takové potěchy [píše Šafařík] jsem již dávno v nižádném spisu nenalezl, jakou mě naplnilo čtení Vašich básní.‘ Uvádí slova Benedictiho o nich: ‚Totě práce převýborná, a ne chléb každodenní!‘ a potěšuje básníka, rozmrzelého censurními škrty veršů: ‚Ne v liteře, ale v duchu cena jejich. Tať jim zůstala v celosti.‘ V prosinci 1826 Kollárovi zase doporučí Gunduličova kriticky nově vydaného ‚Osmana‘: ‚Jest to převýtečná poesie,‘ jásá, dále se dotazuje: ‚Idiliju Minčetičovu či ste čítali? Nenaleznete skoro něco tak krásně něžného! Ohnivost citův, novost obrazův poetických — všecko v této básni čtenáře právě očarává.‘ V březnu 1827 ptá se opět: ‚Či ste viděli, čítali Simeona Milutinoviča Serbiansku, epické zpěvy, v Lipsku 1826, 4 díly? Ecce vates admirabilis — jako z buka! Poesie to vý-

borná, jen řeč sarajevsko-bosňácká, k tomu novoobrazná, směle tvořená. Mezitím, jak nyní svět stojí, Milutinovič jest přední poeta na srbském Parnasu, jest orel na srbském nebi, a všickni ostatní (nebo Mušický už literně a básnicky umřel!) sú jen vrány a straky pod jeho oblaky. A v prosinci 1828 píše Kollárovi: ‚Jestli se Vám Woroniczowa Sibylla, kterou ode mne máte, tak velice líbí — a jest ovšem milování hodna — tedy Vám ji na znak přátelství postupuji . . . Račte se v ní, co ve své, dlouho — jak najdéle kochati.‘ Když pak kněz Dainko v Radgoni 1827 vydal sbírku slovinských, prý lidových písní a v předmluvě napsal, že je předělal, aby byly lepší, Šafařík hned vystihl svým jemným, vytríbeným vkusem poetickým, že v té podobě a v tom výběru ‚se nezdaří národní písně býti; a to také písně, jaké u nás Slovákův rektorové po dědinách na pohřebu, na svatbě etc. skládají; rýmované všecky a didaktické; o milovních písních, v nichž se um národu nejvlastněji vyjevuje, tam ni znaku ni stínu!‘ Rozumí se, že v české poesii Šafaříka zajímalo vše, co bylo psáno časoměrou. V lednu 1824 ptá se Kollára, ‚zná-li epickou báseň ‚Ivan‘ od Rokosa, ježto Jungmann do Šafaříkova výtisku Kroka připsal po straně: ‚hexametrem‘; ‚je-li časoměrným psána, račte mi ji objednatí — k budoucí mé metrice.‘ A po čtyřech letech ještě žádá Macháčkova Horáce ‚ku přehlednutí: já sem ani nevěděl, že něco takového vyšlo,‘ a přečet knížku dokládá: ‚Váš Horác zůstane u mne.‘ Se svého esthetického stanoviska Šafařík posuzoval i veškero veršování staročeské; kromě novodobých RKZ, písně na Vyšehrad a písně krále Václava, tehdy ještě pokládanych za starožitné, necenil si skoro ničeho, jak Kollárovi vyznává v srpnu 1826: ‚K Vašemu sůdu o českém básnictví přistupuji; jest mi to ze srdce psáno. Mně to všecko chutná jako sláma. Básnického ducha a krásy sem já tam nikdy nenalezal — čítal sem to za příčinu jazyka a poněvác

slovenské jest. Kterak se novější Čechové (i sám Jungmann poněkud) té Kadlinského, Lomnického etc. žvatlaně, jako zázraku krásy, diviti mohou, naprosto nepochopuji. Bezodporně dobré vzory slohu a věci nám jen v prose zůstavili někteří Bratří, Komenský etc.' —

VI

Tak Šafaříkovi v Novém Sadě plynuly dni, měsíce i roky. Pilným dopisováním nahrazoval si přímé styky s vědeckým světem, a listy jeho z té doby jsou nepřetržitá živá kronika a kritika všech současných našich osob i věcí literárních.

Nicméně spokojen nebyl. Nejen pro vlastní chatrné zdraví a stálé nemoci v rodině, nýbrž i z příčin jiných.

První jeho dojmy novosadské nebyly nepříznivy. Líbilo se mu lidnaté město, vzdělané obyvatelstvo, výstavné nové gymnasium, bohatý peníz na jeho vydržování, srdeční kollegové, duchovenští příznivci, zachovalý původní zvyk a mrav okolního Srbsva.

Ale čím dále tím více dojmy se kalily. Hnětl ho bezduchý latinský způsob vyučovací; roztrpčovaly jej nepodařené pokusy o slovansko-srbskou kathedru na jeho škole Srbům určené; mezi dva tehdy nesmířitelné proudy stavěly jej boje o spisovný srbský jazyk, t. j. protiva staré církevně rusko-srbské smíšeniny knižné, chráněné duchovenstvem, a čisté živé řeči lidové, jak ji zaváděl přítel jeho Vuk Karadžić; a nad jiné trápila jej netečnost, ba nepřátelství zejména srbského mnišstva k všelikým snahám literním a vzdělanostním, jakmile vybočily ze starých ujetých kolejí a snažily se zabíratí širší vrstvy obecnstva. Uplynulo jen něco málo měsícův, a Šafařík poznal, že arcibiskup Štěpán Stratimirović, zároveň předseda gymnasijsního patronátu, je z nejhouževnatějších odpůrců všech živějších snah vědeckých a osvětných, a

že ruch duševní vůbec je mdlý. ‚V srbské literatuře se nad míru málo pracuje,‘ vzdychá v listě ke Kollárovi již v květnu 1823, vypočítává chudou kořist z posledních dob. O nejbližších a poměrně nejčinnějších přátelích svých, básniku Mušickém a učenci kollegovi Magaraševiči, pochybuje záhy; o prvním v červnu 1823 píše: ‚Dobrý jináče muž a přítel můj: ale mnich!‘ a o druhém v září 1826: ‚To vím, že ten dobrý pán nic nepracuje . . . V Letopisech [Srbský Letopis, Magaraševičem od 1825 vydávaný] jeho jméno už jen prázný zvuk. Skoro tuším i Letopisy klesnú‘ . . . V říjnu Kollárovi podává zprávu o novinkách domácí produkce: ‚Magaraševič třetí svazek Letopisov shotovil . . . Ostatně všecko tvrdým snem pochováno.‘ A před tím v témž listě: ‚Já sem se nyní . . . cele oddal bádáním či raději štáráním v historii národu srbského a jeho literatury. Nevděčný to předmět, a promne nyní, an můj byt zde problematický, najdůležitější. Nevyštárám-li já něco — buďte přesvědčen, že století mine, a z mnichov a z pomnišelého národu nikdo prstu na to nevloží.‘ Pěkných stránek občanstva, s počátku mu velesympatického, Šafařík nalézal čím dál méně. V březnu 1827 vyznává Kollárovi: ‚Naši odslovanštělí srbskí kupcové jsú bez výminky pokrytci, na oko ochotní a až nenesně ku službám hotoví, a v skutku jen po svém zisku pachtící. Kde jim do měšce peníze nepršejí, tam se jim ani srdce nehýbe, ruka tím méně.‘ Na žádost Kollárovu, aby snaživému chudému známému opatřil kondici, v říjnu 1827 odpovídá: ‚U Srbov málo zemanstva . . . Privatim v Novém Sadě něco zarobiti jest zhola nemožné. Krom několika kupcov zde všecko sedláci, divoci. A co se srbských kupcov týče, skorej od čerta, než od nich něco zarobiti.‘ Ještě mračněji Šafařík hleděl na duševní rozvoj sousedního Srbstva. V témž listě z března roku 1827 praví: ‚U mne ani jiskřička naděje, aby tam kdy (aspoň nyní) lépe bylo. Ta valašská, moldavská, srbská etc. kní-

žata jsou daleko horší sultana a jeho pašov, jsou výměsek člověčenstva. Nejde jim o blaho lidu, o osvícení. Oni dobře vědí, že jen ve tmě katany svých poddaných býti mohou. Já sem nevěrný Tomáš a ničeho opravdu chvalného, prospěšného od těch sviňářov se nenaději.' Ještě v červenci 1832 Šafařík stýská si Maciejowskému, že srbský kníže Miloš, jemuž řádně posílal po výtisku všech svých knih, po všecka ta léta ani řádkem neuznal ho za hodna odpovědi. Když Matici srbskou úřadům neprávem nařkli jako spolek proti vládě, arcibiskup, místo aby odmítl, 'hned strašnou inquizicí nařídil' a 'zabránil dále Letopisy vydávati, ba i jiné spisy bez jeho dovolení' . . . 'Zde zle věci stojí; mnišstvo zvítězilo. Naposledy všecka srbská literatura zahynúti musí. Ti, kdo by brániti měli a mohli, mniši, sami podkopávají. A nad jiné zdrcující odsudek tu Šafařík neostýchal se pronésti o veškerém počínání srbského arcibiskupa i jeho duchovenstva v uvedeném již vyšetřování. Církevní ten hodnostář pravoslavný prý, 'na věčnú mnišstva hanbu, zabránil profesoróm gymnasiálním psáti a vydávati . . . Arcibiskup jen čekal na příležitost, aby pod pěknú zástěru tento znik národní literatury a osvěty udusiti mohel . . . Jemu to právě ze srdce jde; nebo mnišstvo by rádo potlačilo a udusilo každú i tu nejskrytější jiskru národního osvícení. Jim je slepota a poddanost vhod — při té jim vesele brada roste. Odtud pochází to pronásledování učenějších v národu, jako nyní Mušického, jehož téměř na smrt trýznili, ano ho otroviti chtěli . . . Domníváte-li se, že by tyto dvě gymnasia stály, kdyby to národ takorůka na sílu byl u císaře, dozajista proti tajné žádosti a vůli mnichov, nevydřel? Žádný mnich (ani arcibiskup) na to ani babku nedal ze svého měšce — všecko od měšťanov pošlo. Mnichové je zvláště proto zrušiti nechtějí, poněvadž vědí, že by se jinaké mládež ku katolíkóm a evangelíkóm obrátila. Ale na tom ovšem pracují, aby mládež na těchto gymnasiích

a v jich seminarium zhlúpěla. Sciunt enim, asinis bene inequitari posse.' Takové byly zkušenosti zaníceného pracovníka vědeckého, který žil jen nauce, neznaje nic vznešenějšího na světě nad božskou jiskru poznání a vědění. Z příkrých slov Šafaříkových proti mništvu mluví odchovanec kežmarský, jenský a prešpurský osvícený protestant; a nad jiné hlasitěji ozývá se z nich názor jeho 'duševního otce' Wachlera, který (Versuch einer allgemeinen Geschichte der Litteratur, Lemgo 1794, str. 22 sl.) mnichy středověké, počínajíc stoletím jedenáctým, řadí 'k nejnebezpečnějším nepřátelům věd' a kláštery nazývá 'kerker der menschheit, gräber der gelehrsamkeit, sitze der grausamkeit' . .

Ale byly ještě i jiné příčiny nespokojenosti. Když reformovaný Maďar Magda, ředitel pravoslavného gymnasia v nedalekých Karlovcích, po maďarsku a později po německu vydal zeměpis Uher, v němž napsal, že přírodní bohatství této země úplně by jí stačilo, aby se spravovala sama, byl úřadu zbaven a ještě téhož roku 1825 všem pravoslavným školám srbským zapověděno míti protestantské ředitele nebo professory, v Chorvatsku pak zákon je vůbec z úřadů vyloučil. Rána stihla i nevinného Šafaříka: odňali mu řízení ústavu, a s menším platem výjimkou zatím ponechali jej v postavení učitelském. Odtud ústav, nedostatečně řízený členy patronátu, stále klesal, žáků, nekázní vždy více divočících, ubývalo, příjmy se tenčily a platy profesorům vyplácely nepořádně, i zdálo se, že osud školy neodvratně je zpečetěn: že záhy zajde.

Šafařík tudíž počal se ohlížeti po náhradě. V březnu 1825 oznamuje Kollárovi: 'Všecky mé starosti k tomu směřovati musejí, abych se co nejdříve z tohoto vyhnanství vyhostil.' Ale všecka vyjednávání se rozbíjela. Litoval hned r. 1825, že před časem odmítl pozvání do Kežmarku, a že stolice literatury československé při preš-

pruském evang. lyceu byla tak zbědována. Pomýšlel na Cinkotu při Pešti, kde se chtěl usaditi s Kollárem, jenž v svém postavení tolikéž neměl ustláno na růžích. V srpnu 1827 opět jsa zván do Prešpurku, avšak za profesora theologie, těžce se rozpakuje, až posléze zase nepřijímá z důvodů vnitřních: 'Já sem se theologie docela spustil . . . já nyní hebrejsky ani jen čísti neumím, a hebrejsky učiti mám! Pravda: labor vincit omnia — ale jen tam, kde: animus propendet. Co se mne týče, já nikdy horlivým theologem nebudu a nemohu býti.' Rozbilo se vyjednávání s vládou pruskou, jež ve Vratislavi 1830 hodlala zříditi stolicí jazyků slovanských, i s vládou ruskou, která Šafaříka, Hanku a Čelakovského zvala za členy petrohradské akademie k účelům vědeckým: sestaviti totiž etymologický slovník všech slovanských jazykův a při akademii založiti slovanskou knihovnu. V prvním případě vláda zatím 1832 odstoupila od svého úmyslu, ač by Šafaříkovi, jak psal příteli Purkyňovi v červnu 1830 do Vratislavě, 'působení na některé německé, jmenovitě pruské universitě nebylo proti mysli', ježto podnebí německému dal 'by i před naším přednost', kdežto Petrohradu se obává, 'že by drsné podnebí severu' zdraví jeho manželky, slabé na prsa, 'úplně zničilo'; v druhém případě téhož roku 1832 Hanka i Čelakovský odmítli, a tím celý záměr padl.

Za takového stavu věci Šafařík odhodlal se přejíti do země a města, na něž posud nevzpomínal bez trpkosti a před nímž jiné varoval: do Prahy.

Je známo, kterak šlechetný, obětavý přítel František Palacký ještě s osmi spisovateli a šlechtici českými (jejichž jména dařenému zůstala tajemstvím) Šafaříkovi na řadu let zaručil roční podporu 480 zlatých, přestěhuje-li se do Prahy a bude-li napotom psáti výhradně *česky*. Je také známo, s jak pohnutlivou, ideální odhodlaností a nezištností a skromností přímo apoštol-

skou, s jakým mladickým zanícením Šafařík, jak sám píše, „novou vlast vyhledal u nejbližších soukmenovcův a v té zemi, k nížto duch jeho v tiché literární činnosti od jakživa se obracel“, „aniž se které práce, třebaš nejmozočnější lekal a štítil“, jen když měl naději „*pro národ náš pracovati moci*“.

Nicméně nitro jeho bylo raněno. V jakém rozpoložení ducha a srdce přecházel do své nové a poslední domoviny, to ukazují dvě místa z dopisu k polskému učenci Maciejowskému, psaného v únoru r. 1832. Jedno místo zní: „Koncem příštího měsíce opustím Nový Sad a přestěhuju se prozatím do Prahy. Pozbyv vsí radosti na zdejším svém úřadě, pozbyl jsem též naděje, že bych mohl prospěti i Srbům. Usadím se v Praze jako soukromý učenec (s malou podporou z nějakého soukromého fondu). Tento poslední krok chci totiž ještě zkusiti, než prodám svou ubohou duši německému Michlovi a snad potáhnu na některou německou universitu. Dopadá to, můj drahý příteli, mizerně, ba zoufale s naší slovanskou věcí! Obětoval jsem se, slepý nadšenec, této věci na šestnáct let, a zničil jsem sebe při tom. Kdybych neměl rodiny, dětí, nelitoval bych toho ani nyní: takto však pojímá mě strach“ . . . A dále čteme: „Tázal Jste se mne v jednom listě, proč píší německy a ne slovansky? Mohu Vás však, milý příteli, ujistiti, že jsem vydal čtyři až pět českoslovanských spisův, a stále jsem při tom měl značnou ztrátu. Naproti tomu psal-li jsem německy, nikdy nena-močil jsem péra do inkoustu zadarmo, beze značného zisku od 10 zl. k. m. až 6 dukátů za arch honoráře. Což máme jen my spisovatelé povinnosti k našemu národu, a ne též národ k nám? Není-li povinnost sebezachování důležitá, posvátná, nutná, naléhavá? — Co nám pomůže, vychalujeme-li se a vynášíme-li se svým obrovským národem sedmdesátimilionovým, když nikde nenalézáme nic jiného než zvířeckou otupělost a chřestící

řetězy otrocké! Veškeré naše spisovatelování a literatura je diletantismus: v každém kraji je několik diletantů-spisovatelů, kteří jsou zároveň nakladateli, tiskaři, knihkupci, ano namnoze i knihaři zároveň: neboť slovanský knihkupecký obchod je nejbídnější kšeft celého světa. — Národ nezná nás a nevyhledává nás. Dejž Bůh, aby se to změnilo, zlepšilo; já však nemám žádné naděje.. Vy zajisté mé nářky nevyložíte ve zlé: trvám, že jsem k nim oprávněn, neboť obětoval jsem ztracené desperátní věci dost a více než dost. Přišel jsem před čtrnácti lety k Srbům, chtěje u nich pracovati k národní kultuře, a odcházím s vědomím marné práce.'

Dne 4. května 1833 Šafařík i s rodinou, pobyv několik neděl u příbuzných v Uhrách, dojel do Prahy. Tím počíná se poslední, nejobsažnější, nejtěžší kapitola jeho života i práce. Ale kapitola ta vedle tragických stránek temných má také nejednu stránku jasnou, ba z nejjasnějších v nové naší literatuře.

Hlava pátá.

V P r a z e .

I

Dva přátelé pražští nejvíce se těšili z přesídlení Šafaříkova do středu literárního života českého: Palacký a Jungmann. Oba slibovali si od mladého učenice slovenského, že osvěží a prohloubí domácí vědu, a to vědu psanou po česku. Jungmann byl přesvědčen, že Šafaříkem v Praze „nová hvězda literatury naší zasvítá.“

Náklonnost hloubavého ducha a smělý vzlet obraznosti a kombinace, jakož i těžké, nerozřešitelné na pohled záhady vědecké i nevyužitkové bohatství rukopisné a jiné vedly Šafaříka od obecných dějin slovanských literatur, od folkloru a snah příbuzných k prvním stoletím slovanské starožitnosti. Dobře si byl vědom vysokého cíle, k němuž zaměřil, i dlouhé a těžké cesty k němu; hned v květnu 1826 vyznává, že „nepochybně celý život k dovedení desátého dílu nepostačí.“ Ale byl si vědom i svrchované potřeby, takřka čestné úlohy, aby Slovan osvětlil nejtemnější dobu nejstarší minulosti svého národa, a, při vší skromnosti, též darů svého ducha k takovému úkolu.

Čeho v oboru tom se dobral v Novém Sadě, bylo jen částí velikého celku, který uzrál až zde v Praze po novém desetiletí.

Šafařík skvěle vyplnil naděje pražské obce literární. Přes skrovné hmotné opatření životní, přes policejní nedůvěru, kterou byl stíhán první časy v Praze, přes chabrné, často porušované zdraví, hned v prvních dvou letech s neobyčejným napjetím pracovních sil, mladickou pružností duševní a mužným soustředěním veškerého obsáhlého vědění svého rozvrhl a dokonal knihu, jež navždy se spojila s jeho jménem jako Šafaříkovo dílo hlavní: ‚Slovanské starožitnosti‘, díl dějepisný, v Praze 1837, VI a 1005 stran velké 8°.

Základní myšlénka ‚Starožitností‘ v Šafaříkovi probouzela se už počátkem let dvacátých. Na jedné straně kochal se, jak sám píše Kollárovi v květnu 1823, ‚v Rako-wieckého výtečných názorech do životá Praslovanů‘, na druhé studuje zeměpisnou rozlohu jižních zemí slovanských, a poháněn jsa nedostatečností všech map balkánského poloostrova, jež ‚jako ve snách jsou pracovány,‘ podle vlastního místního ohledávání kreslí Srbsko, Bosnu, Macedonii, Bulharsko, až v únoru 1827 vyslovuje své předsevzetí: ‚vypsání zemí poledno-slovenských‘, z něhož ‚se zajisté nejen Vuk (který dal řezati novou mapu Srbska), nébrž i jiní map skládači něčemu naučí, jestli chtějí budou.‘ Ale Šafařík nepřestal na stránce zeměpisné. Vedle přítomné rozlohy tureckého Slovanstva jala se jej zajímati i minulost hor, řek a osad jihoslovanských i jejich jmen, a zeměpis převedl je k dějepisu jejich. Staří řečtí a latinští spisovatelé stali se mu hlubokou a vděčnou studnicí, z níž vybral tolik nové látky, že se mu ‚v tom nikdo v Evropě vyrovnati nemůže.‘ Co chvíle ‚nové pole‘ otvíralo se mu před očima, až posléze objevil nové světy, ‚o nichž se nám posavad nesnívalo‘: ‚historii Slovanů v Turecku‘, počínající se nikoliv teprve šestým stoletím,

ale už dobou Herodotovou — to jest Slovanů, a to nejen balkánské, nýbrž všechny v Evropě usedlé, prokázal za „národ praeuropejský“, za současné a rovnocenné svým příbuzným indoevropským: Řekům, Římanům, Germánům. Tento svůj náleží Šafařík založil na svědectvích topografických, dějinných i jazykových, „proti nimž“, jak Kollárovi přivolává v prvním radostném rozrušení, „ani brány pekelné nic neodolají“. Utvrditi a dobudovati tuto myšlenku, rozšiřovati a prohlubovati obraz starého evropského Slovanstva od věku Herodotova t. j. od polovice pátého století před Kristem až do vítězství křesťanstva u hlavních národů slovanských čili do konce století desátého po Kristu — bylo od tohoto nálezu hlavním účelem vědecké činnosti Šafaříkovy, která dospěla vrcholu „Starozitnostmi“.

Avšak nejen starobylost Slovanů v Evropě měla dokázati kniha Šafaříkova; ona prokazovala i vzdělanost, mírumilovnost, ušlechtilost jejich, zkrátka jejich kulturnost, kterou dějepisceví století osmnáctého téměř šmahem jim upíralo. Z karikatury nevládného obrazu starých slovanských barbarů pod Šafaříkovým pérem bezděky vyrostla jejich nadšená obrana, obraz dýšící něhou a soucitem, malovaný jasnými barvami apoštola humanity. Už před desíti roky, v lednu 1826, byl zvolal v listě ke Kollárovi: „Ó Rakowiecki — jak památnú pravdu pověděš, že v slovanské historii jen Slovan pracovati musí!“ Velesympatický obraz průmyslného, kupeckého a rolnického starého Slovanstva, jak jej v knize „Sledzenie początku narodów słowiańskich“ r. 1824 podal Vavřinec Surowiecki, příslušník školy varšavské, zaujal Šafaříka celého, takže stopuje vývody polského badatele a doplňuje i opravuje je výzkumy svými, napsal o předmětu tom opět knihu: Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki, v Budíně 1828; o knize své pak zvěstuje Kollárovi v březnu téhož roku: „Mé dodatky, má

kritika Surowieckého vlastně všecky jeho historické sady vyvracuje. Já pojal národ náš z *vyššího* stupně ohledu — jeho starožitnost, jeho velikost, jeho prastarost v Evropě u mne už ne záhadky více — nikoli, já o tom všem téměř s mathematickou jistotou přesvědčen jsem.‘ Kritika Surowieckého byla ohlášením ‚Starožitností‘ a jejich předchůdcem.

Šafařík dobře si byl vědom protivy nového svého nazírání na minulost slovanskou a názorů starých, čekaje prudký odpor; ale sotva stejně jasně si uvědomil myšlenkový základ, na němž vybudoval charakteristiku svých pohostinných, mírumilovných, zbraně nenávidících, orbu, obchod, průmysl pěstujících, zpěvavých a sympatických starých Slovanův: on i všichni jeho polští spolupracovníci, ti Surowiečtí, Potočtí, Rakowiečtí, Lelewelové, Maciejowští atd., byli odchováni a pronikli ideami Herderovými, velkého hlasatele humanity, jak ji, u něho vrostlou opět z rousseauismu, přerůznými variacemi plamenně a důrazně na sklonku osmnáctého věku hlásal zejména v trojici svých děl: v nedokončených ‚Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit‘, v pokračování jejich, jež přinášely ‚Briefe zur Beförderung der Humanität‘, a v dovršení, jak je podávala ‚Adrastea‘, v přírodě, v minulosti národů, v osobnosti člověka a jeho určení, v plodech jeho ducha a veškeré vzdělanosti lidské spatřuje jeden a týž veliký zákon, vštípený Tvůrcem, rozvíjený a zdokonalovaný člověčenstvem: lidskost, humanitu. Bezpočtukrát zněla v myslích probouzejících se slovanských generací let dvacátých a třicátých Herderova vroucí slova uznání z čtvrté hlavy šestnácté knihy jeho ‚Ideen‘, napsaná o staroslovanské tiché pracovitosti a nedobrodružnosti, o idyllickém, pastýřském a plodném životě rolnickém, o průmyslové a kupecké píli, o bezmezném pohostinství, svobodmilovnosti a zpěvavosti, o měkkosti a podajnosti povahy národa tragickým osudem vklíněného

mezi výbojně Germány s jedné a ještě výbojnější národy asijské s druhé strany, který v dějinách se stal typickým představitelem nezaslouženého trpění, který však zároveň svou vrozenou humánní povahou a skvělými dary klidné práce kulturní v stoletích humanity a osvěty dojde obecného uznání a stará jeho dějinná křivda mnohonásobné nápravy. ‚Auch ihr so tief versunkene, einst fleiszige und glückliche völker (werdet) endlich einmal von euren langen, trägen schlaf ermuntert, von euren sklavenketten befreit, eure schönen gegenden vom adriatischen meer bis zum karpatischen gebirge, vom Don bis zur Mulda als eigentum nutzen, und eure alten feste des ruhigen fleisches und handels auf ihnen feiern dürfen!‘ Tyto názory lidumilného filosofa německého staly se zdrojem zvláštního, ideálního pojmání veškeré starožitnosti slovanské — od RKZ, Šafaříka a Kollára až po Vocela, od Surowieckého až po pařížská Čtení Mickiewiczova, od Ivaniševa po Konstantina Aksakova. Kulturní snáživosti, humánní povaze a starobylosti Slovanů nepříznivé názory Němce Gebhardiho, Čecha Dobrovského, Rusa Karamzina, které potud vládly ve vědě evropské, novou herderovskou školou slovanskou na celý lidský věk byly odstraněny. Šafařík vyznává přímo hned v úvodě k ‚Starožitnostem‘, že mu péro do ruky vtiskla nejen náklonnost k domácímu dějepisu a mluvozpytu vůbec, nýbrž i ‚přirozená láska k milé národnosti naší‘, ‚vroucí žádost, všestranným zhloubáním a rozsudným vyložením starožitností našich vytrhnouti z nehodného zanedbání původ a zrost národu našeho, a vyjasniti, pokud možná, nejdřevnější dobu života a dějin jeho‘ podle všeho toho, ‚co z hodnověrných pramenův, po pilném a soudném rozboru, o původu, prvotních sídlech, rozvětvení, dějích, povaze, živnosti, náboženství, řádu, jazyku, písmě a umění pránrodu slovanského v novější této době buď od jiných, buď od nás samých vyšetřeno a za pravé uznáno jest.‘ A na

závěr prvního dílu nikterak se netají svým herderovským pojmáním vědy dějepisné a minulosti národů: „Jest to odvěčná vada historie [praví], že obyčejem obecné chátrý vždy raději obracuje zřetel svůj ke zevnitřním, hlučným, krvavým, na smysly tuze dorážejícím činům, nežli k bohubylým úkazům vnitřního života národů, že vždy hojněji vypravuje o krutých bojech, násilných podmanitelích a potlačitelích, plenitelích a zhoubcích, nežli o mírných zaměstnáních, domácích ctnostech, vzdělavatelích rolnic a polí, milovnících tichých umění a řemesel, obchodu a kupectví, učitelích lidu, rozšiřovateli nauk, že nám vždy ochotněji maluje černou krví lidskou hojně vypestřenou a protož důraznější, nežli bílou, při tom však jednotvárnější národního života stranu . . . My o předcích svých *spravedlivěji* souditi se učme. Vysokost a jasnost místa, kteréž tento neb onen národ v historii člověčenstva zaujímá, nezakládá se pouze na množství vítězných a krvavých bojův, před stolicí vyššího soudce, nežli jest klátivý rozum náš, i tiché domácí ctnosti majíť svou cenu. Jestliže Slované, milující svou vlast, orbu, hospodářství, řemesla a kupecký obchod, netěkali s oružím a nesbíjeli po půlsvětě, snášejíce raději doma nejedny nátisky cizincův, zachovalíť oni tím jak sebe, tak i krásnou, rukama svýma ve plodonosnou zahradu obrácenou vlast svou nám, jejich potomkům, a skrze nás člověčenstvu‘ . . .

II

Veledílo Šafaříkovo rozešlo se po učeném světě a všude záhy našlo horlivé čtenáře a obdivovatele. Chystal se překlad ruský, polský, německý. Ale z předložených hotových výsledků dlouholeté, podrobné práce rozborné i tvůrčí, z úměrných, rozložitých period, jež Šafaříka tolik charakterisují, nelze poznati, co vše překonával a překonal, a co vše dělo se v duši jeho, než *„Starožitnosti“* hotové

vyšly z pod tiskařského lisu. Soukromá korespondence s polskými a ruskými přáteli, hlavně s Maciejowským ve Varšavě, s Vostokovem v Petrohradě a nad jiné hojná s Pogodinem v Moskvě, i zde nitro učencovo otvírá do kořán.

Prvním dvěma netají se hned, jakmile stihl do Prahy, vratkými okolnostmi, na nichž založil svou existenci. Všechno posavadní život věnoval prý přípravám k vědeckému jazykozpytu slovanskému; teď, kdy by měl přistoupiti k plodné práci tvůrčí, je bez postavení, bez vyhlídky do budoucnosti, tak píše Vostokovu hned v jeseni 1833, a v listě Maciejowskému ještě o rok později poznamenává: ‚Víte, že nemám úřadu, mám prázdně dost a žiji svým spisovatelským vrtochům‘, a v únoru 1836 znovu: ‚Vidím, že jsi samá naděje i stran mé osoby. Jsi šťasten, že ti zbývá, co člověk má na zemi, totiž naděje. Co se mne týče, i já doufám: doufám totiž, že to půjde vždy hůř a hůř. Tato naděje, příteli, mne po celých patnácte let nesklamala: nesklame mne ani budoucně. Přece však vidíš, že i při takových nadějích stále ještě jsem mužem, ne dítětem, a ani při této jistotě na mysli neklesám‘ . . .

A jiných příčin chmuřících mysl bylo hojně. Starý častý zlý host, rheumatická pakostnice i zánět očí, trápil jej pravidelně každou zimu; těžké nemoci ženy, dětí i tchyně hnaly ho ze starosti do starosti, tísnily ducha a ochromovaly pružnost pracovní. Roboty, pro skývu chleba podnikané, jako vydávání obrázkového týdeníku ‚Světozora‘ v l. 1834—35 a pomocné práce redaktorské i korektorské při Časopise Českého Musea unavovaly jej a odváděly od vlastních snah vědeckých. Opětované naléhavé žádosti jeho o nevyhnutelné prameny a pomůcky jinoslovanské často docházely liknavého, pozdního nebo jen neúplného vyřízení, často vůbec byly bez výsledku. Žaloby z té doby na zpozdilé knihkupce a neobratné, knihaře jsou opravdu pohnutlivy. Zhusta teprve po půl

létě z Petrohradu, Moskvy nebo Varšavy dostal vytoužený balík, platil mnoho zlatých poštovného, na celnici pro různé úřední formality šest až osm hodin trávil v mraze nebo plískanici, a když posléze zásilku otevřel, našel věci buď předražené nebo chatrné, tu zase byla kniha jiná místo žádané, tam chyběl svazek, onde opět v knize scházely některé archy, atd. Takové věci Šafaříka, vzor pořádku a úpravnosti, jenž sám knihy ostrým nožem pečlivě rozřezával, vlastní rukou čistě je vázal, tisíce svazků své knihovny přesně katalogisoval, úpravně, ba lze říci krasopisně, bez škrtu excerpoval, takové věci Šafaříka přímo roztrpčovaly. ‚Zpropadená, nemilá věc (volá jednou v listě k Maciejowskému): můj toužebně očekávaný Kirša Danilov je defektní! Knihař, nemehlo jakési, byl nejspíše Němec. Vaši knihaři podle toho na vlas rovnají se vašim poštovním úředníkům.‘ A záhy potom: ‚Nahlédněte, neopakuje-li se táž židovská chyba: neboť knihař jistě byl žid!‘ Žádal o zprávy literární, opětovně prosil, styky navazoval, důležitost jejich dokazoval — listy jeho zhusta zůstávaly nezodpovídány.

Přes to všechno, za okolností tak nepříznivých, že by povahu méně houževnatou dávno byly odradily od všeliké práce vědecké, Šafařík stopoval rozvoj vědy slovenské se zevrubností a obezřelostí podivuhodnou, a co ho opět charakterisuje, s opravdovým srdečným účastenstvím jako věc srostlou s veškerou jeho bytostí. Nepřestával na vědění akademickém: povzbuzoval, chválil, radil, posuzoval, odsuzoval. Polákům vytýká, že zanedbávají studii historicko-grammatických: ‚žádná jiná větev slovenská zanedbala tak své mluvnice jako vaše. Vaši dosavadní grammatikové jsou praví metafysičtí blázni, počítají theoretikové, kteří se domnívají, že jazyku lze důkladně rozuměti, aniž jej kdo studoval v jeho vývoji dějinném. Je to hrozné, jak vaši nejlepší a nejzasloužilejší spisovatelé: Ossoliński, Lelewel, Czacki, Niemcewicz

a j. do modra etymologisují, ani netušíce, že jest také studium jazyka historicko-grammatické! Neostýchá se slavenou ruskou báseň o ‚Pluku Igorově‘ označiti za kompilaci od skládatelě poloučeného, ‚s reminiscencemi ze starých zpěvův národních, kterými sestavovatel buď zakrýval svou chudobu anebo se chlubil; báseň není čistý výron starého básnického genia národního, nýbrž dílo šplátané a slátané, ač jinak cenné.‘ Podobně se nerozpakuje ceněné tehdy ‚starořunské památky obodritské neboli prillwické odsuzovati jako podvrženinu novověkou: ‚Je to hanebné darebáctví, o tom jsem tak přesvědčen, jak o tom, že žiju; jiní nechť si věří, co se jim líbí.‘ Ostrými slovy vytýká petrohradské akademii směšné nedopatření, kterým Dundra, tehdy knihkupeckého příručího ve Vídni, jmenovala svým členem, a zároveň Josefa Jungmanna za Slovník vyznamenala medailí jakožto ‚muzejního knihovníka‘, ačkoliv titul jeho na prvním listě téhož Slovníka byl vytištěn. Do duše promlouvá Maciejowskému, když slyšel, že zpracování jeho Dějin slovanského práva k druhému vydání je již hotovo — v takém kvapu nelze poříditi nic trvanlivého; sluší *starověti pro věčnost*: ‚Nezapomínej nikdy, že jsi jedinou bílou vranou v Polsku, jejímuž hlasu naslouchají z blízka i z daleka — všechny ostatní zčernaly a bojí se světla! Prorok v puštině — ten je dle mého srdce, dá-li zvučeti svému hlasu a budí-li duchy ze spánku smrtného.‘ A naopak zase s mladickým zápalem oznamuje Vostokovu, že vyšlo úplně vydání Kollárovy Slávy Dcery, ‚nejkrásnější báseň slovanská, která slovanské národy jistě přetrvá.‘

A ještě věrněji a důvěrněji Šafařík duši otvírá příteli Michalovi Petroviči Pogodinu, professoru slovanských dějin na universitě moskevské. Tento spolehlivý druh, ochotný a stálý podporovatel Šafaříkových vědeckých snah důležitými literárními zprávami a výpisky, četnými a drahými knihami i hojnými penězi, jež dovedl opatřiti

od mecénův i učených společností domácích, otevřená, přímá povaha slovanská, byl, jako kdysi za doby novosadské Kollár, nyní srdci jeho nejbližší.

Jemu se netají obavami o svou budoucnost, kdyby počátkem r. 1838 byl nucen přijmouti soukromý úřad, kterým by zabil svou práci vědeckou. Netají se těžkostí úkolu, kterého se podjal ‚Starožitnostmi‘, takže by podobného nikdy již neopakoval, a únavou duševní z rozdělených mnohonásobných zaměstnání, pro vědu i chléb, k nimž pudí tvrdá nutnost. A netají se ani tím, že bez ruské podpory, mravní i hmotné, ‚Starožitnosti‘ nikdy by nespátřily světlo světa. ‚Na vás a na vašich moskevských přátelích závisí (píše v březnu 1836), vyjde-li má práce, zejména co se týče Slovanův severních, v podobě dokonalé nebo ne . . . Znáte způsob mé kombinační mosaikové tvorby. Z tisícův různých pramenův čerpám látku, potravu a světlo. Čeho se nám nedostává co do stáří pramenův, to jest nahrazovati jejich četností. Často slovíčko, objevené a nalezené náhodou, je nesmírně důležité‘ . . . ‚Neptejte se, probůh (prosí v říjnu 1835, žádaje o spoustu nových i starších ruských spisův vědeckých), nač všech těch knih potřebuju. Až uhlídáte mé dějiny starých Slovanův, pochopíte . . . Vím, že je k tomu třeba celého malého kapitálu; ale vždyť snad s Rumjancovem nevymřeli všichni mecénové ruští, rozešlete cirkuláře na mé přátele, způsobte pro mne knižnou sbírku mezi moskevskými spisovateli . . . Nežebrám pro sebe, žebrám pro vědu!‘ . . . ‚S podporou od Českého Musea (čteme v listě psaném v prosinci 1836) dopadá to bledě: kryjet sotva polovici vydání za pouhý tisk . . . Pravím vám upřímně, že bez podpory vaší a vašich přátel by ‚Starožitnosti‘ vůbec ani nevyházely . . . Z 430 zakladatelův musejních přihlásilo se za odběratele toliko 188; očekával jsem aspoň 400. Knihkupci ovšem objednali značný počet výtiskův na sklad: ale od těch pijavic nelze do-

Handwritten note: Vyšlela se z ruského muzea v Petrovsku

čkati se peněz: platí až za rok, a rok má u nich čtrnáct měsícův — a já tisk i papír musím platit hotově a na před . . . Zatím vypomůže zlatá medaile, která mi právě došla (od petrohradské akademie), bezpochyby ji tyto dni, potlače veškeren stud a hanbu, někde u žida vyměním' . . . Bez nových pěti set rublů, došlých v červnu 1837, by první díl ‚Starožitností‘ byl zůstal v tisku nedokončen, neboť naše obecenstvo, praví Šafařík, libuje si jen v knihách malých a laciných.

A za takových trapných a znechucujících okolností domácích přece bez rozpakův odmítá nabízenou hr. Stroganovem professuru slavistiky při universitě moskevské. Nejen pro chorobu svou a své ženy i tchýně; také proto, že očekávané od něho skvělé vědecké výsledky sotva by se dostavily, že theoretická znalost jazyka ruského nestačí k úplnému ovládnutí praktickému, za Němce pak nechce býti pokládán za nic na světě, a že k Čechám je poután mnohými svazky vděčnosti a lásky. ‚Dobrovolně (píše Pogodinovi v únoru 1836) a pokud zde krajanům svým prospívám, neopustím jich nikdy. Zním výhody, které se mi tam nabízejí, a vím, že zde mne čeká jen chudoba a bída; ale to mě neděsí. Mám příliš mnoho stoické mysli, odhodlanosti, vytrvalosti a resignace, abych pro účely pozemské, prchavé, zapomněl a obětoval duševní a literární zájmy svých krajanův. Jim prospěti je první a nejbližší mou povinností: jsou-li slovesné snahy mé takové, že prospívají i jiným, tím lépe. Ostatek spoléhám na Boha, jenž svých neopouští‘ . . .

Pobouřen v duši, důraznými slovy odmítá staré nazírání na věk praslovanský, jak za jeho doby z části ještě se drželo v ruské vědě. Pošetilcem a nevědomcem na př. nazývá Muravěva za knihu o starožitnostech novgorodských, vydanou v Petrohradě 1828, která prý mu způsobila několik zlých hodin. ‚Tito lidé ani nevědí, jak hřeší (píše Pogodinovi v říjnu 1836). Řeky a Římany

naši předkové ovšem nebyli, nechodili do divadel athen-
ských ani neposlouchali Platona: ale takovými barbary
a lidožrouty také nebyli. Ó příteli! Život plný národní
svéráznosti, bohatství a síly zanikl v bouři staletí . . .
jehož líc jen několika mdlými paprsky, viditelnými toliko
zraku čistému a cudnému, proniká k nám nevděčným
potomkům; jehož nesprávně pojatý rub však několika
zvrhlým synům slouží za podnět, aby naše praotce hano-
bili a jim se rouhali! Právě jen rozuměti starým zprá-
vám, na tom všecko záleží. ‚Takých pokladův pro naše
starožitnosti, jako Rusové, nemá všechno ostatní Slovan-
stvo dohromady. My máme jen zde onde suchý lístek,
oni celé pralesy; my několik zlatých zrněk v bahně, oni
celé spousty jaderných mass uralských . . . Národ, který
své dějiny sám vydává na obecný posměch, je ztracen.
Mne vedou ohledy vyšší, po nichž pohříchu v duši našich
severních bratří nezdá se býti ani potuchy . . . Až jednou
moje slovanské Starožitnosti budou vytištěny celé, pak
otevrou se nám pohledy do světa, jaké nyní sotva tušíme!‘

S týmž srdečným zájmem, káraje, těše se nebo zase
rmoutě, soudí o domácí literatuře nebo o jednotlivých
osobách bližších, dalších. ‚V našem písemnictví nic po-
zoruhodného . . . Naše literatura vleče se krokem slimá-
čím . . . Jsme ubozí mravenci proti vám obrům‘ . . . tak
zpravidla zní celkové výkazy o současné produkci domácí.
Ještě v listě z dubna 1837 čteme: ‚Nic důležitého u nás
nevychází. Nejlepší naši spisovatelé, Kollár, Čelakovský
a j., skoro docela umkli. Dorost, mládež, slibuje málo,
nedostáváť se jí důkladných studií. Je to doba povrchnosti,
lapání, prskavek. Smutné vyhlídky do budoucna.‘
Když Pogodin vedle jiných českých a slovanských slovníků
žádal si též Bernolákova šestisvazkového slovenského
‚Slováru‘, Šafařík odpovídá: ‚Dostanete jej, ačkoliv
škoda práce tak daleko posílati mizerného Bernoláka,
který je pouze kompilace ze slovníkův českých. Všecko,

co je tam užitečného a slovenského, Jungmann už vzal do svého slovníku.' Naproti tomu na př. od mladého ruského učenice Bodánského podle jeho prací o maloruštině slibuje si mnoho pro úplné prozkoumání a zjištění všech nářečí ruských. Dobře pronikl povahu Čelakovského, jak se utvářela v osudných pro básníka letech, kdy byl bez stálého postavení: 'Nyní těžce se dává do všech prací vážnějších a větších; vůbec spisovatel trochu pomalý, spíš hloubavý než tvořivý.' A posléze výborně postřehl všechny slabé stránky rytíře řádu sv. Vladimíra, Václava Váceslaviče Hanky, jehož zvláštní nedomyšlnost, nedověcnost a nekonečné průtahy ve věcech literárních, tajemnůstkářství a neupřímnost ve věcech osobních, a malichernou honbu po různých titulech a vyznamenáních často si dobírá. 'Poctami a tituly, řády a diplomy ať mne vždy každý ušetří: tyto dětinské hříčky rád ponechám příteli Hankovi, jehož srdce na nich visí a po nich prahne se směšnou radostí', píše jednou. 'Pan rytíř Hanka za zdejšího pobytu JM ruského císaře skrze vyslance Tatiščeva opět vylákal brilliantový prsten,' čteme jinde. A jindy zase: 'Mnoho literárních zpráv v dopisech Hankových asi se nedočkáte: neboť toho zaměstnávají docela jiné věci a věcičky. A což až dojde zlatá medaile! Pánbůh s ním i s námi! Ještě o tom neví nic: já si netroufal mu to oznámiti, bál jsem se, že ho radostí raní mrtvice, a toho bych byl nerad příčinou a svědkem.'

Tak jsme dostali první původní spis vědecký velkého slohu, epochální v svém oboru, čtyřmi jazyky záhy rozšířený po Evropě. Ale zůstal nedodělán: díl druhý, mravopisný, na nějž Šafařík se chystal hned po prvním díle historickém, tehdy, bez dostatečných prací speciálních, byl úkolem jednotlivci nedostižným. Řada statí monografických z oboru starého slovanského bájesloví, místopisu, národopisu, právního zřízení a písemnictví nahradila jen částečně, co Šafařík původně zamýšlel. A nejpěknějším

doplňkem byla knížečka malá, ale ‚zlatá‘, jak ji nazvali už vrstevníci, zralý plod dlouhých studií, třikrát v pěti letech vyšlá silným nákladem: na filologickém základě zbudovaný ‚Slovanský národopis‘, v Praze 1842.

III

Změna v postavení Šafaříkově, které už předem se obával a přece se neubráníl, nastala v létě 1837 a trvala do léta 1847: vzal na se úřad censorský ‚v oboru belletristickém a smíšeném‘. Deset let rok co rok pročítal tisíc a více spisův a spiskův určených do tisku, schvaloval, škrtal nebo zavrhoval. Literatura naše v dětském období svého nového rozvoje nemohla věru míti dozorce laskavějšího a lepšího. Ale kterak tím trpěl on sám! Co psaných plev a slámy prošlo jeho rukama, kolik drahocenného času vyplývala hlava, nesoucí se k řešení nejhlubších záhad, na čtení a censurování věcí, které nebyly hodny inkoustu a papíru, jichž spotřebovaly! Měť Šafařík ovšem věrnou pomocnici v choti své, ale i část roboty naň připadající ducha jeho tísnila a roztrpčovala. Z té doby v Šafaříkových listech k přátelům setkáváme se co krok s nepříznivými úsudky o současné domácí belletrii. Cení si Čelakovského ‚Ohlas písní českých‘ a nade všecko jeho ‚Růži stolistou‘, po stránce filosofické příbuznou duchu Šafaříkovu; také Jablonského ‚Básně‘ z r. 1841 chválí: o Vocelově ‚Meči a kalichu‘ však už nemá ani slova uznání, a ostatní věci, pokud tehdy vycházely, již jsou jen ‚rýmovačkami několika nezralých chlapcův‘, ‚belletristika mělká a fádňí‘, ‚bídné kompilace‘, ‚býlí‘, ‚plevy a hnůj‘, ‚tištěná makulatura pod vší kritikou špatná‘, ‚literární úbytě‘. Až v polovici let padesátých úsudky jeho též o této části slovesnosti české se jasní. Že přísné toto stanovisko nebylo snad jen výplodem špatného rozmaru, vidíme z úsudkův o české literatuře již

v ‚Počátcích‘ a v listech ke Kollárovi, a vidíme i z klasického celkového výroku, jež r. 1841 napsal v ‚Rozboru staročeské literatury‘ (v Praze 1842, str. 111): ‚Literatura česká, jakož již za oné dávní doby, tak i za nynějška, nikdy k oné výšce všestranného, svobodného, podle osvědoměných zákonův k jistému vznešenějšímu, ideálnímu cíli směřujícího působení, v němž obyčejně život velikého, samostatného národu se jevívá, se nepovznesla, nýbrž naopak stísněna jsouc nepříznivými okolnostmi, doma i vně na ni tlačícími, pokaždé byla předmětem lásky a péče jen malého počtu jednotlivých milovníkův, zhusta služkou, vněšnímu panovitému vplyvu podrobenou, někdy pouhou hrou náhody, a tudy vždy přirozeně zůstala kusá a zlomkovitá.‘

Vlastní zkoumání Šafaříkovo v této době vracelo se k oborům dávno již oblíbeným: k jazykozpytu a k dějinám různých odvětví slovanského písemnictví. Kořist literární, kterou po léta strádal v Novém Sadě, byla opravdu nevyčerpatelná, a dějiny slovesnosti jihoslovanské Šafaříka po zásluze zvou svým zakladatelem. Také stará literatura česká, hlavně náboženská, čím dál více zajímala mysl Šafaříkovu. Probádal nejstarší rukopisy českého žaltáře a stanovil recense i stáří starých překladů (původem svým jistotně v nejstarší doby české literatury dosahující a v jazykozpytném ohledu vysoce důležité, proto mosaice z drahého kamení, však bez krásy a zajímavosti forem poněkud podobné); objevil, otiskl a vyložil nový zlomek legendy o dvanácti apoštolích, zlomek stč. Alexandreidy, legendu o sv. Anně (recte p. Marii), legendu o sv. Dorotě, pláč sv. Marie, Hvězdu mořskou, Mistral Lepiče a j. — vše v letech těchto a pozdějších. Rovněž přirozeno, že tak horlivý bojovník za původní, od všech ostatních‘ odchylnou osvětu staroslovanskou, jakým v ‚Starožitnostech‘ a jinde ukázal se Šafařík, v sporné tehdy otázce pravosti ‚Libušina Soudu‘, Evangelia svatojanského, gloss

Mater Verborum a jiných podobných památek nově staročeských, se vším důmyslem, kritickostí a sečtelostí svou postavil se mezi obránce skladeb, jež jsouce právě věrným ohlasem věku, který i Šafaříka názory svými odchoval, svou domnělou starožitností názory ty skvěle potvrzovaly. Pověstný obranný spis z r. 1840: Älteste Denkmäler der böhmischen Sprache, sepsaný spolu s Palackým, je všeho toho hlasitým svědectvím, nejinak než Šafaříkův úvod k vydání RK od hr. Thuna, r. 1845 vyšlému jako Gedichte aus Böhmens Vorzeit. Posléze i jazykozpyt, Jakobem Grimmem, Boppem a Vilémem Humboldtem znamenitě zdokonalený na základě přirovnávacím, znovu vši silou přivábil Šafaříka: etymologický slovník jazyka slovenského byl jeho novým vysokým cílem, a řada důmyslných studií v Časopise Českého Musea, nesoucích se k vrcholům jazykovědy v pravdě filosofické, k tomu přípravou; oblíbené etymologické názory své objasňuje v studiích „O šíření časoslovných kořenův a kmenův vsouváním a přirážením souhlásek“ (ČČM. 1846), radost z výsledků přirovnávacího jazykozpytu vroucně vyjadřuje jeho „Výklad některých grammatických forem v jazyku slovenském“ (tamže 1847). I bližší zájmy vnější reformy spisovného jazyka českého, pravopisné obnovy doma a jazykové novoty na Slovensku, vyvolaly Šafaříkovo účastenství a pohnuly jej k projevům důmyslným. Nový soud velikého Slováka o počínání mladého dorostu slovenského je nad jiné zajímavý.

IV

Šafařík těšil se již plnému uznání mezi předními tvůrci nové české vědy, když roku 1845 Ludevít Štúr v Prešpurku po Bernolákově znovu pokusil se utvořit zvláštní spisovnou řeč slovenskou na základech čistě lidových, za látku zvoliv jazykový typ středních žup slo-

venských a co do formy vnější přijav Bernolákův fonetický pravopis. Spisovatelský ideál na Slovensku u nové školy protestantské, již vévodil Štúr, po r. 1840 rázem se změnil: z jednoty československé, která od mladých let Šafaříkových byla cílem všeho literárního snažení Slovákův evangelických, vyrostla snaha po individualisaci bytosti domorodé, po čistě kmenové, samostatné literatuře a kultuře podtatranské, lidovější a původnější než byla potud, a dle tehdejšího názoru příměji vedoucí k duševní a slovesné jednotě ne pouze úzce československé, nýbrž mnohem širší, ba nejširší možné: všeslovenské. Na straně slovenské tedy mělo býti počato opět zcela od základu; zásoba a podstata literární zatím byla tabula rasa. Na straně české naproti tomu trvala literatura půltisíciletá, spisovná řeč dávno ustálená, vítězně prošlá posledními domácími experimenty let dvacátých a třicátých, nové básnictví a belletrie, věda a časopisectvo, snahy školské i národní na slibných základech a v životaschopných počátcích.

Není tudíž divu, že Šafařík, srostlý už s veškerým kulturním životem v Čechách a hlavně s Prahou, která ještě před čtvrt stoletím zdála se mu býti horším ‚Kocůrkovem‘ než kterýkoliv slovenský městys, mínění své o literární jednotě československé proměnil na prospěch tužšího svazku obou větví a na úkor slovenských snah individualizačních. Příležitost k tomu naskytla se v ‚Hlasech o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky‘, jež České museum v Praze 1846 vydalo hlavně proti nové slovenské škole Štúrově. V knize té vedle Jungmannova, Palackého a Kollárova hlas Šafaříkův je z nejvýznamnějších a při vší pronikavosti a věčnosti bez odporu neupřímnější a nejvroucnější.

Šafařík vidí sic vždy ještě dvojí hlavní nářečí našeho jazyka: s této strany Tater české, s oné strany slovenské; ale řeč od Kyrkonosí až po Dunaj spatřuje toliko jednu,

a národ také jen jeden. Důkazem toho je mu živá přítomnost t. j. vzájemná srozumitelnost obecné mluvy na celé této oblasti, a dějinná minulost t. j. kulturní jednota Čechů, Moravanů, Slezanův a Slovákův od dohledných dob historických. Všechn národ stejně přijal východní křesťanství cyrillomethodějské, stejně je za působení Vojtěchova zaměnil formou západní; universita Karlova nesvítla jen Praze, nýbrž všem větvím národa; ideje Husovy současně rozvlnily nejen Čechy a Moravu se Slezskem nýbrž i Slovensko; bible kralická, o jejíž dokonalosti pracovali příslušníci obou větví, veškerý národ spjala společnou mluvou spisovnou; v krutých dobách protireformačních za bezmocnosti větve západní větev východní přímo pokračuje v slovesných tradicích minulých a společnou literaturu i spisovnou mluvu zachovává a pěstuje až do let čtyřicátých našeho století. Velká jména minulosti české jsou i jmény slovenskými a naopak; a smutné doby větve jedné jsou smutnými i pro větev druhou. Kolik Slovensko při tom obětovalo ze svého rázu kmeňového, tolik opět získalo vyšším vzděláním rozumovým i mravním.

Rovněž tak Šafařík posud ještě spatřuje těžkosti do-
léhající na Slováka, chce-li s Čechy setrvati v literární jednotě. Pokročilá lidová řeč česká stále více se vzdaluje konservativního typu horských nářečí slovenských; knihová čeština našeho věku, prostouplá četnými novotvary a sbližovaná moderní osvětě evropské, značně oddálila se od starého společného základu biblického, na němž Slováci stavěli svou literaturu, převahou jen prstonárodní; škol a knih, které by cvičily v jazyce spisovném, na Slovensku hrubě není. A hledě k tomu všemu Šafařík právě jako před dvaceti lety opakuje svou zalíbenou myšlenku o poslovenštění společného spisovného jazyka pro potřeby uherských Slováků, vyznáváje: „Mnoho tehdáž mezi mnou a přítelem Kollárem o přepmětu tom i do-

pisně i oustně rozjímáno a přemítáno. Vyznám se, že se mi i tehdáž zdálo, i nyní zdá, žeby spisovatelé slovenští, bez újmy jednoty literární, na základu zděděného spisovného, jmenovitě biblického a u evangelíkův spolu liturgického jazyka, mohli dále pokračovati zvláštní, poněkud od Čechův rozdílnou cestou, tak aby, šetříce podle možnosti přijatých od starodávna grammatických forem a neměnice pravopisu, v lexikálním a v jistém smyslu i syntaktickém ohledu čili v látce jazyka více na krajany své Slováky nežli na Čechy ohled měli, užívajíce slov a mluvení způsobův domácích, tam kde Čech své zvláštní, jim neznámé, anebo méně srozumitelné má. Tak ze starších Slováků činili už Ribay, Bartholomaeides, Feješ, Čaplovič, Fejérpataky, z mladších Kollár. „A mohlo by se, po dobrém věci uvážení a všestranném vyšetření, zvláště ve spisech výhradně pro obecný lid slovenský určených, snad o krok nebo dva i dále jíti, vždy až potud, pokudby se tím žádoucí jednota nerušila, spisové od Slovákův pocházející Čechům a od těchto oněm, pro rozdíl pravopisu i grammatických forem, naprosto nesrozumitelnými a nepřístupnými nestávali. Tím způsobem by literatura slovenská v Uhřích působila zvláštní oddíl v celku, nejsoucí z něho vyňata, nýbrž v něm, co duha v duze, co kruh ve kruhu, obsažena.“ To je stanovisko minulému přesvědčení věrné.

Nicméně v mnohém, co Šafařík činí sám a čeho žádá, je rozdíl znatelný. Hláskovný stav nové spisovné češtiny už je mu nedotknutelný: žádné *ú* místo *i*, *a* místo *e*, *ú* místo *ou* atd.; toliko v látce dopouští úchylek a ohledu k domácímu zvyku. A odmítavé stanovisko k spisovatelům českým, kyselost, s jakou jindy kárával nevzájemnost jejich a nechť zněmčilý jazyk knihový osvěžovati původnější a ryzejší živou látkou lidovou, také už zmizely; vzájemnost se strany české zatím byla vzrostla, jazyk se vytříbil.

Proto v ‚bezohledném stvoření nového světa,‘ v neodvislé národní tatranské vzdělanosti v literatuře,‘ jak nazývá snahu školy Štúrovy, Šafařík nespatřuje své předlety zamýšlené ‚blahodějně obnovy‘, nýbrž vidí v ní ‚násilný převrat‘. Pokusem tím ‚čistě abstraktním a theoretickým‘ Slovensko bylo obráceno od Iliady k abecedě, jím přetržena jest historická souvislost, celá jedna větev odcizila se společně osvětě a tudíž samovolně snížila svou úroveň vzdělanostní, celku způsobila újmu hmotnou, větší polovici se odcizila, ba s ní se znepřátelila, a svou vlastní literaturu založila na písku, ježto není sil ji samostatně udržeti na slušné výši za okolností tak nepříznivých, v jakých Slováci žijí stále, jak dokazuje zvláštní literatura severovýchodních Sotákův a západních Bernolákovců, kteréžto obě pouze živoří. Lidová slovenština jest ovšem studnice vzácná, z níž prý čerpati má každý, ale právě jen studnice, vedle níž společný jazyk spisovný je ‚faktická mocnost‘, ‚reální svět‘, půltisíciletý kulturní poklad, vzešlý z úsilí všech vzdělaných vrstev veškerých větví národa. ‚Prostonárodnost nezáleží podstatně a nevyhnutelně v užívání toho nebo onoho obecní mluvě bližšího podřečí, nýbrž ve věcech, ponětích, myšlénkách a způsobu jich přednášení čili ve slohu: kdyby zajisté tak bylo a prostonárodnost pouze v sprosté řeči záležela, nemohlby meklenburský, hanoverský, švábský, švejcarský, bavorský, rakouský, sloveněmecký sedlák tak beze vší nesnáze a s takovým prospěchem knihy pro něj v písemném jazyku německém vydávané čítati, s jakým je, dle všeobecné zkušenosti, každodenně čítá. Nedím nic o tom, že literatura, která, chce-li jináč toho jména hodna býti, potřebám všech tříd celého národu, vyšších i nižších, stejně hověti musí, nemá a nemůže býti pouze prostonárodní.‘ A dále: ‚Nelze po pravdě tvrditi, že by plodové výtečnějších spisovatelův v Čechách a Slovensku, pouze pro povahu spisovného jazyka, byli na čilejší duše ve Slovensku docela bez pů-

sobení zůstali: původové vzešlých těch novot vědít sami nejlépe, kterým spisům za své probuzení k národnímu citu a smýšlení, za své zachování Slovanstvu díky povinni jsou, Bernolákově-li grammatice, čili některým jiným knihám.' Za okolností, jak je vyvolal nový spisovný jazyk, spory o pravopis a grammatiku v postupu času budou naprosto neuchylny, a tudíž Slováky snadno to potkati může, co potkalo Srby, kteří již téměř ode třiceti let o pravopis a grammatiku se hašteříce a v tom domnění uvážše, že bez soustavného, podle filosoficko-theoretických zásad skrojeného pravopisu klassických spisovatelův naskrze míti nelze, od šešulin k jádru, od formy k věci, od písmen ke spisům, od slov k slovesnosti nikterakž probrati se nemohou' . . .

A veliký učenec zadumav se nad takovou přítomností a budoucností, rozbolestnil se a roztrpčil v pověstný hluboce procitěný výrok: 'Blaze potomkům našim! Spisův z ducha pošlých a k duchu jdoucích, výlevův svobodných duší život do svobodných duší vlévajících, květův ideí a semenišť ideí, zrcadel odvěčného dobra, odvěčné krásy a pravdy, těchto jisker božství, podnětův k velikým oumyslům — spisův osvěcujících nebeským bleskem temné, nízké, blátivé stezky duší sklíčených, duší pod břemenem života shrbělých, duší k nížinám země, pracným výdělkům, mrzkým ziskům, trampotnému živoření připiatých — spisův otvírajících žasnoucímu radostí oku hluboký, neobmezený rozhled po neskončené říši nauk a věd, po říši světla: těch spisův jim ovšem příliš mnoho po sobě nepozůstavíme. Než což o to? My jim místo všeho toho pozůstavíme takové nepřebrané sklady starých i nových abeced, starých i nových pravopisův, starých i nových spisovných jazykův, že jimi směle nade všecky jiné vzdělané národy oboru zemského vypínati se, že jimi bezpracně a bezstarostně žaludky své až do skonání světa

živiti moci budou. Jaké štěstí, jaká čest, jaká sláva, býti největšími abecedáři na světě! To bylo Šafaříkovo klassické poslední slovo o duševní a literární jednotě československé.

V

Zatím hlasy, Šafaříka volající do ciziny, se opakovaly. Pruská vláda r. 1840 nabízela mu jednu ze stolic slovanských jazyků, které zřizovala v Berlíně a ve Vratislavi; Šafařík však odmítl. Od r. 1838 do 1842 samostatně vedl Časopis Českého Musea, r. 1841 byl jmenován mimořádným kustodem při universitní knihovně pražské, a nyní, v pokročilém už věku, veškeré nitro jeho se vzpíralo domovině nové a cizí, ač slibovala osobní pohodlí a slavné vědecké uznání. Neskrblil však radou a zkušenostmi: jeho Myšlenky, kterak zříditi jazykové studium slovanské na pruských universitách, r. 1841 v podobě pamětního spisu podané pruskému ministru Eichhornovi, šíří se o nižším praktickém a vyšším vědeckém účelu nauky jazyka slovanského i látce učebné; z mluvnického oboru nejdůležitější nářečí jsou staroslovanské, ruské a polské, naproti tomu dějiny slovanské literatury jsou důležité celé, jen v obraze všech kmenův a odvětví je jejich pravý význam, a znalost těchto oborů doplňuje četba a výklad vynikajících spisovatelů starších i novějších.

Než časy rychle se měnily. Co Šafařík odmítal v cizině, to v skrovnějším rozsahu rád by byl přijal doma. R. 1847 nová vídeňská akademie nauk, Šafaříka jmenovavši členem, vyznamenala tím jeho vědeckou práci slavistickou, a skromný učenec odhodlal se vědomosti své přivésti k platnosti na půdě širší. Podal totiž téhož ještě roku zemskému náměstkovi v Čechách, arcivévodovi Štěpánovi, pamětní spis o nevyhnutelném zřízení stolice slovanské filologie při universitě pražské, na niž by dosedl

jako mimořádný professor. Podání to (netištěné posud a uložené v Českém Museu) myšlenkovým jádrem svým význačně osvětluje dobu i skladatele.

Duševní hnutí slovanských národův evropských za posledních tří desetiletí má zřejmý hlavní účel: zachovati a vzdělati vrozenou národnost. Zájem ciziny o hnutí to je i politicky značný, neboť za posledních třiceti let o Slovanech mnohem více spisův a článků časopiseckých vyšlo na půdě německé, nežli dotud od samého počátku německé literatury. I zřízení čistě vědeckých stolic universitních pro slovanské řeči a literatury v Berlíně, Vratislavi a Paříži není bez významu politického: národní život Slovanů z dosavadního postavení negativního, trpěného vstupuje v pozitivní dobu novou, činnou. Větší polovice půdy rakouské je osazena kmeny slovanskými; sedm bývalých korun slovanských království zdobí panovníka rakouského, sedmnáct millionův obyvatelů slovanských je pod jeho žezlem — menšinu tvoří Němci, Maďaři, Vlachové a Rumuni dohromady. Nová doba i těmto slovanským národům stejnou měrou uznala a zaručila jich práva, možnost a potřebu vzdělávati řeč a rozvíjeti národnost, jako jiným. Umělé a neplodné pokusy o jednotu jazyka bohdá navždy ustoupily jednotě smýšlení a citu k společnému panovníkovi a domovině. I Slovanům vzdělání usnadniti na přirozeném základě národním káže humanita, věda a zájem státní. Rakousko i zeměpisnou polohou v středu evropských národů, mezi slovanským východem a germánsko-románským západem, i většinou slovanskou na svém území je jako stvořeno k tomu, aby všude, v politice a umění státnickém, ve vědě a průmyslu, v obchodě i komunikaci, v národnostní otázce, nyní nejpálčivější ze starostí vlád evropských, působilo jako síla prostředkující, mírnící, protivy jednotlivé ve vyšším souladu: jako v Evropě, tak i na jeho území všechny tři hlavní kmeny evropské jsou a zůstanou

vedle sebe, a jejich svorný samostatný rozvoj na základě národním tam i zde je nezbytným požadavkem klidného rozvoje všeobecné osvěty. Poznají-li se navzájem stejnou měrou, sblíží se a spřátelí. Stolice slavistiky při vysokém učení pražském je tudíž právě nyní časová, v zájmu humanity jako prostředkovatel mezi národnostmi, a v zájmu vědy pozitivní jako důležitá pomůcka a nezbytný doplněk zkoumání starožitnického, právního a dějinného, které právě v poslední době od neplodné spekulace přešly na pole přísně historického bádání. Je čas, aby slovanština vedle germánských a románských jazyků postavila se jako sourodá sestra. K jakým, ještě skvělejším výsledkům byli by dospěli Vilém Humboldt, Jakub Grimm a Fr. Bopp, zakladatelé nového jazykozpytu, i Eichhoff, Pott, Lassen a Schlegel, kdyby jim byla bývala přístupna slovanština! Rakousku je zrovna čestnou povinností zříditi takovou stolicí, poněvadž zde a jen zde žijí všecka hlavní nářečí slovanská a všechny slovanské kmeny, a zde opravdu také slovanská filologie takřka bezděky, sama sebou vznikla za okolností naprosto nepříznivých. A je i potřebou praktickou, aby v době rozvíjející se myšlenky národnostní stát neobmezoval se na pouhé trpné pozorování, nýbrž postaral se o dorost slovanských učenců, kteří by ve všech snahách osvětých, církevních, školských, hledíc k jednotlivým národnostem, dovedli mu býti spolehlivou radou a oporou. — Stopy slovanských národů v dějinách rakouských jsou hluboké a vyhladit jich nelze; i kdyby národy ty rázem zmizely s povrchu zemského, ještě po tisíciletích stopy jejich budou znatelné. Poznáním minulosti slovanské teprve poznáme přítomnost, ba slovanská minulost osvíti teprve dějiny ostatních neslovanských národů rakouských způsobem netušeným. Přestane trpký zápas slovanských učenců s hmotnou bídou; přestanou houfně do ciziny se vyvážeti vzácné slovanské rukopisy i tisky na újmu vlastního lidu i státu,

který také žije duševním životem a minulostí svých národů; najdou se i po Durichovi, Dobrovském a Kopitarovi ještě zdární, nediletantští následníci. Jinak nás předhóní na př. Rusko, kde věda slovanská, státem hojně podporovaná, se vzmáhá, kdežto u nás soukromá píše a sebezapření už vykonaly co mohly, a odtud, vedle zdánlivého rozkvětu literatury národní, toto odvětví vědecké hyne. Námítka, že Němci rakouští také nemají univerzitní stolice pro filologii germánskou, neobstojí: oni stolic takových dosti mají v Německu, jsou jazykově sjednoceni, je to tedy jejich; kdežto Slované zdejší nemohou pokládati za své, co je jinde, poněvadž z důvodů zeměpisných i politických ,nikdy nebudou míti společného literárního jazyka ani společného písemnictví.

Šafařík nevolal nadarmo. Po slavné řeči v prvním zasedání akademie vídeňské 2. února 1848, již on, Slovan, proti přítomným Němcům vítězně se zastal vědeckého významu Jakuba Grimma, v březnu r. 1848 mu udělili mimořádnou professuru slovanského jazykozpytu při pražské universitě. Ale nikdy nečetl. Když zároveň v dubnu t. r. z kustoda universitní knihovny postoupil za jejího bibliotekáře a tím přejal na sebe sílu nových povinností, jichž s povinnostmi katedry spojití nemohl, v únoru 1849 katedry se vzdal — jako před osmi lety i nyní v prospěch svého přítele, Františka Ladislava Čelakovského, jemuž tehdy usnadnil stálé postavení, nyní vytoužený návrat domů.

VI

Rok 1848 také tichého učence vyvolal na působiště veřejné. Zpruhou k tomu byla idea, která pronikala všechno jeho působení literární: myšlénka humanity a národnostní spravedlnosti. Březnovému pražskému sjezdu spisovatelů českých i německých předsedal; k dubnovým

ministerským poradám vídeňským o novém školském zřízení rakouském byl povolán jako zástupce Slovanů v říši; účastenství jeho na červnovém pražském sjezdě Slovanů rakouských bylo z nejpodstatnějších, a stručná řeč jeho, kterou tam pronesl, z nejhlubších.

Myšlenky o provedení stejného práva českého i německého jazyka na školách českých, sepsané v květnu r. 1848 (ČČM. 1848, II, 171), jsou osnovány na zásadách pamětního spisu, arcivévodovi Štěpánovi před rokem podaného. Šafařík vítá čtvrtý článek ústavní listiny ze dne 25. dubna 1848, jenž všem národům rakouským zaručuje neporušitelnost jich jazyka a národnosti, jménem humanity a rovného práva. 'Všeliké podmanění jedné národnosti druhou, směřující k jejímu vyhubení, zpřímá odporuje ideji spravedlnosti, tomuto věčně neproměnitelnému pravidlu proměnného pozitivního práva; odnárodnění větších národův, jakovéž zvláště starší dějepis zná, vždy se dalo samovolně a nepoznatně, tak říkáje organicky rozvádějícím a z rozvodu nový život tvořícím přírodním během, a všechny pokusy vstípniti národům od přírody statným a jarým násilně neb ouskočně cizí řeč a národnost, nevedly k jinému, leč k tomu, aby buď vytvořily z jednotlivcův i národů duševně vykleštěné polovičatce, způsobilé k nízkým účelům státův byrokratickou policií nebo vojenským násilnictvím spravovaných, neschopné žádného povznešení volných duší k vyššímu státnímu životu, žádného obětivého nadšení pro vyšší účely života, pro duchovní vzdělání a blahobyť, anebo aby způsobily reakci a v průvodu jejím krvavé pŭtky, rozrušivší mír a blaho národův a rozkopavší sílu státův nejmohutnějších.' Kdo jednotu státu zaměňují za jednotu řeči, dopouštějí se závěru falešného: 'stát a národ jsou dva prarozdílné pojmy . . . není národ k vůli státu, ale stát k vůli národu.' Této nepravé zásady stát už se zřekl, a nyní zakládá školství své na spravedlivém rozdělení národnostním.

V Čechách ani Čechové ani Němci puvodní národnosti nebudou odcizováni, a přece poskytně se jim příležitost, aby každý naučil se oběma jazykům zemským tak, by tím mateřský jazyk a cit národní nebyl zeslabován nebo vyhlazován. 'Umění jazyka mateřského musí při každém vyučování tvořiti přirozený, neodstupný základ, umění jazyka cizího umělou svrchní stavbu.' Každá újma přirozenému jazyku je hřích proti přírodě. 'Jazyk není toliko nejdůležitějším a nejnevyhnutelnějším ústrojem ducha: jazyk jest duch sám v nejvyšším svém vtělení, v nejčistším svém zjevení. Duch netvoří jazyk, ale tvoří se v jazyku a s jazykem . . . Jazyk ale jest zároveň vědomí národu, jest čarovně mocný svazek, jenž dítě k matce, bratra k bratru, rodinu k rodině váže, a je všechny v národ t. j. v lidskou společnost spojuje, kterážto co taková schopna jest, aby žila v duchovním obcování život uvědoměný, usazený a veliký. Jen souhlasnými zvyklostmi v mluvě i ve mravích vzrůstá mezi lidem trvalé stovaryšení, jež jest základní výminkou vši vzdělanosti; jen ve vtělení ducha národního žije duch člověčenský. Čistě lidské dá se dosíci národním . . . Ve smyslu tomto nejsou sice jazyk mateřský a národnost co takový oučel našeho vyššího života: ale jsou přirozený a nevyhnutelný prostředek k vyhledávání nejvyšších a nejsvětějších oučelů života, duchovního a mravního zdokonalování.' Mládež, nucená učiti se cizím jazykem, zakrní jako duševní nedochůdce. 'Duše jejich podobají se mědi, z nížto žid stříbro vytopil. Srdce, které vychladlo pro otce a matku, pro bratry a sestry, pro národ a kmen, pro jeho jazyk a mrav, nezahoří nikdy čistě a trvale pro člověčenstvo, a horoucí city pro nadpozemské oučely na věky zůstanou mu cizí.' Podle toho děj se nové spořádání škol obecných, reálných i gymnasií: na českém území budťte české, na německém německé, v krají smíšeném obojí v témž místě nebo nedaleko od sebe; na universitě

pak každý přednášej jak mu libo, každým způsobem pak oběma jazyky předměty hledící k životu praktickému. Vše to ‚Myšlenky‘ Šafaříkovy provázejí určitými věcnými návrhy. Kdo z vývodů jeho neslyší někdejšího trpitele kežmarského, kdo nevidí v nich praktický důsledek základní ideje ‚Starožitností‘, kdo neznamená v nich silný ohlas všeho českého snažení básnického, vědeckého a společenského, které před r. 1848 vyrůstalo hlavně z myšlenky národní, pojaté v duchu humánní spravedlnosti? Šafařík byl věrným synem svého věku.

VII

Rychle vzbuzené naděje rychle potuchly. Po krátkém roce 1848 nastala dlouhá desítiletá reakce. Duch Šafaříkův, široce rozletlý v obecném veřejném horování občanském, sevřel se zase v klidnou, soukromou práci vědeckou a únavné povinnosti úřední. Okolnosti kvapně se horšily. Za tísnivých let Bachova absolutismu, jenž olověně ležel na veškerém životě občanském i myšlenkovém, za konkordátu z r. 1855, jenž nejstaršího syna Šafaříkova jakožto protestanta vylučoval z postavení veřejného, za poručníkování cizinců mezi pražskými professory univerzitními, kterým Šafaříkovo řízení knihovny nebylo po chuti, za neustávajících starostí rodinných, kde střídavé nemoci a nejistá budoucnost jednotlivých dorůstajících členů byly na denním pořádku, za choroby vlastní, která od r. 1857 stupňovala se v těžké záchvaty psychické, podlamující i všechnu bytost tělesnou — za takých okolností Šafařík končil svou práci vědeckou. A zakončil ji důstojně. Ze studií o starší literatuře české r. 1854 v Učené společnosti čte o nově nalezeném časoměrném překladu žalmů, v nichž ‚vznešenost poesie, vzornost díla každému znalci patrný‘, podle Šafaříkova domnění práce Benediktího z Nudožer, v skutečnosti však překlad

Komenského. R. 1855 tamže předčítal své výzkumy o životě a spisech Petra Chelčického, jimiž namnoze dobral se pravého světla a všelico správně pojal a vysvětlil, co potud bylo zatemněno nebo křivě pojímáno při osobě a pracích velikého myslitele staročeského. Vedle toho pak pořídil si zevrubný výtah t. ř. Blahoslavovy Historie Bratří českých, jenž po smrti jeho byl vytištěn a nahrazuje nám nevydaný důležitý rukopis, a stejně pilně excerpoval i hojně jiné věci drobnější, kterých Josef Jireček platně zužitkoval v pozdější své Rukověti k dějinám literatury české. Čeští bratři, jak praví blízký Šafaříkovi životopisec, jej „neobvyčejně jímali“, „z těchto jemu drahých památek obšírné výpisy činil a rodině své z nich čítal i vypravoval. Neunavitelná činnost Bratří v duchu a pravdě, hluboký důvtip v jednání politickém s neohroženou odhodlaností v obraně svého přesvědčení, a přece zároveň evangelická krotkost i oddanost pod světský zákon a vyšší řízení, vše to bylo jemu sourodé; v nich on nejednak poznával sám sebe a se zálibou táhl se k nim co k *duchovním otcům svým*. Bohužel tragický osud a zahynutí této šlechtné obce až příliš utkvěly v citelné duši jejich potomka a také jeho zahalily stíny svými.“ Přes to právě poslední velká práce vědecká, nade všecko skvělé a pevné rozřešení záhady o stáří písma hlaholského, jež ukázáno jako předchůdce cyrillice, jsou z nejpěknějších výsledků Šafaříkova duševního snažení.

Žel, že rozpor mezi vědou a životem u Šafaříka vytrval až do konce. Od polovice let padesátých z jeho listů hovoří už jen smutná resignace, stálá obměna na thema: Již se připozdívá! „Léta síly, léta činorodé snahy minula, a nepřinesla nic, zhola nic; a již je zde stáří se svou mocí a svým přívrženstvím“ — tělo chatrné, zrak tupý, ruka těžká. Melancholie trpce zkoušeného myslitele smutnou útěchu hledá v slovech starého humanistického filologa Cameraria: „Mnoho jsem zamýšlel, o všelico se

pokusil, velmi málo jsem vykonal, velmi mnoho začatého jsem zůstavil nedokonáno' . . . A proč, to vykládají vlastní slova Šafaříkova: ‚Práce neštítíl jsem se nikdy, ale nevždy mohl jsem jítí po hlasu srdce, nýbrž většinou jen tudy, kudy kázala povinnost a nouze, a nejednou jsem se chvěl, ba klesal pod tíhou života.‘

Mozkové křeče dne 23. května 1860 vypudily jej z domu a veštvaly do hlubin vltavských. Byl sice zachráněn, a v zátíší venkovském, na trvalém úředním odpočinku, prost jsa starostí hmotných, se zotavil, ale jen zdánlivě, tělesně; duch ostal zlomen, a 26. června r. 1861, po nových záchvatech, dotrpěl.

*

Šafařík zemřel, pevně věře ve vítězství světla a dobra. Poslední slova jeho posledního listu k milému druhovi Pogodinú volají: ‚Všude šlechtná horlivost a ušlechtilé závodění v naukách, všude pokrok k lepšímu!‘ Byl mučedníkem své vědy, a přece z největších jejích idealistů.

Proto fysiognomie Pavla Josefa Šafaříka v literatuře naší je určitá a pevná. Podivení vzbuzuje železná jeho vůle a vytrvalost pracovní i bystrý a pružný duch při všech překážkách a strastech, jeho po celý život směle vztýčený hled k zalíbenému vysokému ideálu, jeho mnohostrannost a široká znalost všech odvětví obsáhlého oboru, vzorné využitkování pramenů, vroucí národní a slovanské vědomí a poetický vzlet i v přísném zkoumání vědeckém, o němž, jeho vážnosti a posvátnosti měl mínění přímo vznešené, přísný soud o práci vlastní i cizí, zejména o literatuře domácí, nechuť k všelikému autoritářství a stálé nabádání k činnosti i ochotné sdílení se o vědomosti a výzkumy vlastní s kýmkoliv, ježto výsledky práce duševní nejsou soukromým pokladem nebo tajemstvím

jednotlivců, nýbrž světlem, jež má svítit *všem*. Ač veškeré dni života prožil takřka v knihách, přece nebyl nepřístupný, studený učenec knihový; v něm háralo a z něho sálalo živé teplo srdce, a kdekoliv otevřeš jeho spis, všude ozve se ti Slovan a člověk. Trosky minulosti české i slovanské a stopy přítomného ruchu duše národní nezkoumal jen chladným rozbíravým umem z pouhé vědychtivosti a pudu učeneckého: minulostí zjištěnou, očištěnou a oslavenou chtěl utvrditi, zjasniti a oslaviti přítomnost svého národa, vzbuditi v něm správný, určitý názor dějinný, rodný jazyk v jeho ústech zachovati čistý, povýšiti úroveň jeho vzdělanosti, učiniti jej rovnoprávným členem v rodině národův evropských, utvrditi v něm vědomí jeho hodnoty i práva. Překypěl-li při těchto a takových snahách druhdy jeho cit a postavil-li místo přísného chladného poznatku vědeckého někdy vytoužený sen svého srdce, to mu není k necti: vznícená, ideální, při vší kritickosti bádání měkká a snivá bytost jeho nemohla jinak — byl nejen velký zpytatel, byl velký člověk.

Stavěl pro věčnost.

Poznámka.

Nejvěrnější pohled do nitra Šafaříkova, vedle vlastních děl jeho, otvírají přátelské dopisy, za různých dob psané různým osobám. Z nich otištěno bylo devadesát českých listů z let 1821—28 Janu Kollárovi (ČČM 1873, 119 sl.; 1874, 54 sl.; 1875, 134 sl.; netištěných dalších užil K. Jireček); řada německých listů z let 1830—37 Maciejowskému (Slovanský Sborník III, 31 sl.); německé dopisy z let 1833—45 Vostokovu (Сборникъ статей, читанныхъ въ отдѣл. русск. яз. и словесн. имп. акад. наукъ, томъ V, выпускъ 2, СП 1873, 308 sl.); německá psaní z l. 1835—58 Pogodinovi (Чтенія въ имп. общ. исторіи и древн. россійскихъ при моск. унив. Изд. А. Н. Попова. Москва 1879, выш. II. 135 sl. : české dopisy z l. 1838—57 Bodjanskému (jež vydal P. A. Lavrov v Moskvě 1895); české listy z l. 1825—27 Hamuljákoví (ve výtazích a nepřesném překladě slovenském otištěné v Sokole II, 1863, 65 sl. a IV, 1865, 71 sl.). Ostatní korespondence Šafaříkova, s Mesičem (ČČM 1895, 78 sl.) a jinými, týká se většinou otázek čistě odborných.

Z celistvých životopisů Šafaříkových platnost pramennou má biografie od Vojtěcha Šafaříka, vroucná, s širokým rozhledem a hlubokým pojetím věci i osob (starý Slovník Naučný IX, 1 sl.); od Josefa Jirečka, vědecké snahy šťastně oceňující, (Österreichische Revue, Wien 1865, dritter Jgg., VIII Bd., str. 1 sl.); a od Konstantina Jirečka, založená na vzácné nové látce rukopisné (P. J. Šafařík mezi Jihoslovany, v Praze 1895): syn, zeť i vnuk bohatou hřivnou přispěli k pravému pochopení vývoje i snah Šafaříkových. Také cestovní zápisky M. Pogodina (Годъ въ чужихъ краяхъ [1839], часть I, Москва 1844, 111 sl.) z vlastního názoru o Šafaříkovi podávají lecco zajímavého. A rovněž I. J. Hanušova Gedächtnisrede, dne 18. června 1866 v Učené společnosti česky konaná před šesti posluchači

(pražské Sitzungsberichte 1866, I, 84 sl., dobře poučuje, podávajíc i velmi zevrubný seznam všech prací Šafaříkových.

Z ostatní předjubilejní literatury předmětu zvláštní zmínky zasluhují epochální studie Josefa Krále O prosodii české (Listy filologické XX, 52 sl.), kde rozebral i Počátky (časomíry a přízvuku týkají se též přesná fysiologická zkoumání J. Králova a F. Marešova Trvání hlásek a slabik dle objektivné míry, tamže XX, 257 sl.); a И. М. Соболевская, Ученія о национальныхъ особенностяхъ характера и юридическаго быта древнихъ Славянъ, Харьковъ 1892, zejména hlava 5, str. 40 sl.: Шафарикъ, osvětlující jeho herderství (viz však i pronikavý rozbor knihy a slovanského znovuzrození vůbec od M. Murka, Jagićův Archiv für slav. Philologie, Berlin XVI, 254 sl.).

Literatura jubilejní, vedle znamenitého příspěvku K. Jirečkova, byla hojná. J. B. a Š. Mišík vyličili dědinku Kobeliarovo (Národné Noviny 1895, č. 56); Jos. Hanuš šel Po stopách poesie P. J. Šafaříka (Lumír 1895, č. 23 sl.); Lubor Niederle důkladně rozebral Starožitnosti (Český Časopis Historický I, 143 sl.); Jiří Polívka ukázal Šafaříkovy zásluhy o dějiny písemnictví slovanského (tamže str. 166 sl.), o jazykozpyt i palaeografii (Listy Filologické XXII, 249 sl.); a mnozí jiní s jiných stránek osvětlovali velikého učence. Literaturu pečlivě sebránu a zevrubně, přesně, s naprostou znalostí věci oceněnu najdeš od M. Murka, Archiv für slav. Phil. XVIII, 557 sl.

Části této jubilejní literatury byly i moje stati v Naší Době II, 673 sl., Č. Čas. Hist. I, 137 sl., Listech Fil. XXII, 245 sl. a Čas. Matice Moravské XIX, 293 sl. Podávám je zde jako celek nově zpracovaný, dílem zkrácený, dílem doplněný.

V Praze dne 1. listopadu 1896.

ř. V.

Oprava.

Na str. 64, řád. 13 místo mnižstvo čti mnišstvo.

» » » 15 » podkopávají čti podkopávají.

OBSAH.

	Str.
Hlava první.	
Na studiích doma.	
I. Rodiště. Školy. Kežmark. „Hlasatel Český“	7
II. „Tatranská Múza“	12
Hlava druhá.	
V cizině.	
I. Jena a její vlivy	16
II. Přátelství s Palackým. Snahy obrodné	18
Hlava třetí.	
Opět ve vlasti.	
I. Prešpurk. „Počátky českého básnictví.“	22
II. Český „sturm und drang“	27
Hlava čtvrtá.	
Mezi Srby.	
I. Nový Šad a jeho ovzduší. Dopisování s Kollárem	31
II. „Písň světské lidu slovenského v Uhřích.“	37
III. „Geschichte der slawischen Sprache und Literatur.“	41
IV. Šafaříkovy buditelské snahy slovenské	48
V. Šafařík o poesii	59
VI. Zmařené naděje novosadské	62

Hlava pátá

V Praze.

I. ‚Slovanské starožitnosti.‘	69
II. Nová tiseň v nové vlasti. ‚Slovanský národopis.‘	74
III. Literatura současná a studie z písemnictví stč.	82
IV. Šafařík proti Štúrovcům	84
V. Šafařík o slavistice v Rakousku	90
VI. Šafařík o jazykové rovnoprávnosti v školství	94
VII. Poslední práce. Smrt. Snahy životní	96
Poznámka	100

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PG

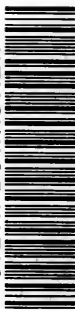
Vlcek, Jaroslav

34

Pavel Josef Safarik

S34V55

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 15 02 02 07 013 0